

banka

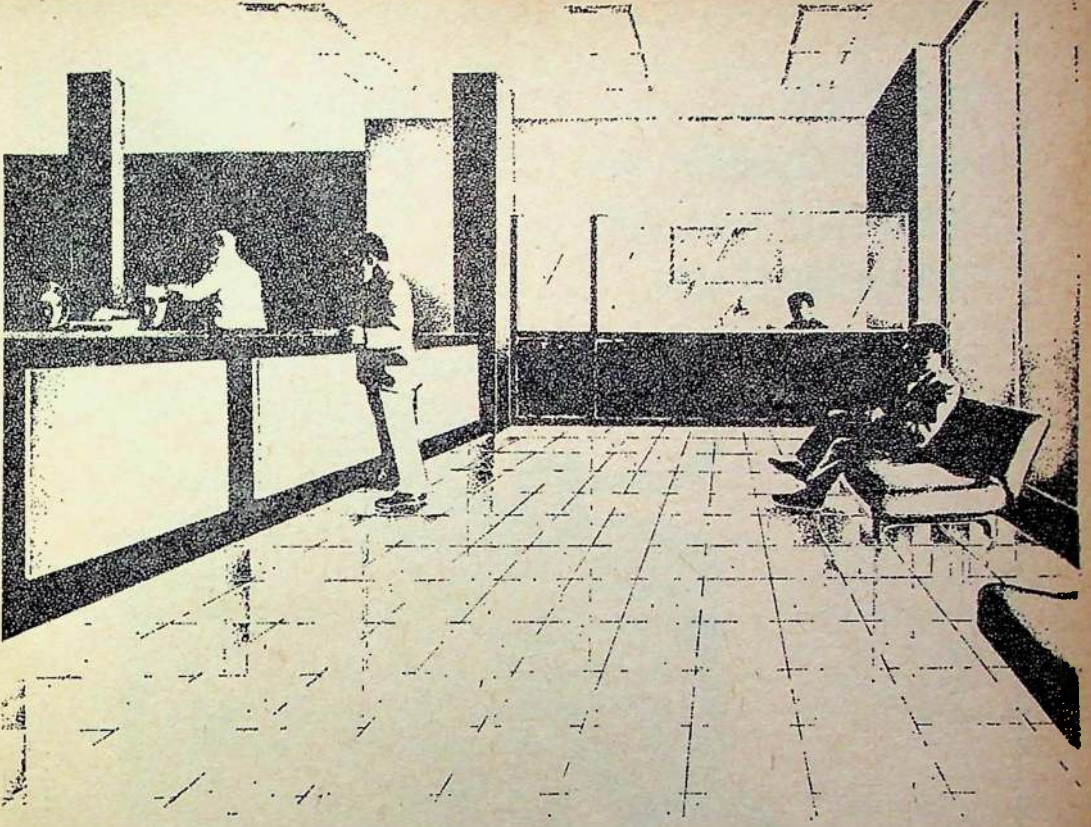
meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
İktisadi Durum ve Geleceği	4	Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Mail Yılı Gireceken	7	Ali Şakir Ağanoğlu
Yeni Merkez Bankası Kanununun Getirdikleri	12	Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
«T.C. Merkez Bankası Kanunu» Metni	17	Banka Dergisi
Güney Afrika Notları	36	Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Uzun Vadeli Fon İhtiyacı	46	Dr. Cevat Sarıkamış
Bankacıların Eğitim Problemi	40	Yıldırım Kılıç
Uluslararası Para Problemi (Çev. Alp Gürsu)	53	Jean Denizet
Sigortacılığımızda 1968'in Önemli İki Olayı	60	Hayri Başer
Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararı	63	Banka Dergisi
Yeni Esaslar	63	Banka Dergisi

mart - 1970
cilt : 7 - sayı : 3

30 YILLIK
TECRÜBESİYLE
BÜTÜN BANKA
TEFRİŞLERİNİZDEKİ
MÜŞKÜLLERİNİZİ
HALLEDEN
TEK
MÜESSESE

MÜSİS
ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş.

Temiz bir işyeri... rahat bir çalışma.

Müessesenizde muhakkak işyerinizin temizliğinden mesul bir kimse vardır. Temizlik, günlük problemlerinizin arasında belkide üzerinde durulacak bir nokta değildir. Ancak, rahat bir çalışma için işyeri temizliğinin önemli bir faktör olduğunu unutmayınız. Müessesenizi ziyaret eden herhangi bir kimse daha içeri adımını atar atmaz bunu farkedecektir. (Bu kimse belki de üzerinde müsbet bir intiba uyandırmak istediğiniz bir kimsedir.)

İşyerinizin temizliğinde TEEPOL'e güveniniz, ve TEEPOL'le temizlenmiş pırıl pırıl bir odada çalışmanın rahatlığına kavuşunuz.

İşyerinizin temizliğinde Teepol'e güveniniz.

KİMYEVİ MADDELERİ

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına

Dr. Nezir H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılış

Basıldığı yer
Menteş Matbaası

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon: 49 22 67

Posta Kutusu
No. 769, Karaköy - İstanbul

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşı
Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezir H. Neyzi

Abone

Yıllık 42 Tl. Altı aylık 21 Tl.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 Tl.
Arka iç kapak, 2. S. 500 Tl.
Ön iç kapak, 1. S. 600 Tl.
İç Sahifeler 400 Tl.

Abone ve ilân bedelleri
Derginin T. C. Ziraat Ban-
kası Beyoğlu Şubesindeki
768 numaralı ve T. İş Ban-
kası Parmakkapı Şubesindeki
271 numaralı hesabına
gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Şubat ayında kanunlaşması gereken 1970 bütçesi, İktidar Partisinin içinden bir kısım milletvekillerinin muhalefete katılan kırmızı oylarıyla reddedildi. Bu yol, şüphesiz, demokratik rejimlerin alışık olduğu bir şekil değildir. Hem bir partinin içinde kalacak-sın, hem onun temel politikasını yansıtan bütçesine menfi oy vereceksin, olmaz!

Şimdi demokrasimiz bu durumun ortaya çıkardığı çok ciddi mes'elelerle karşı karşıyadır. İnsan ihtirasları ve karakterler ciddi bir denemeden geçmektedir. Demokratik rejimin en iyi yönü, açıklığı ve bu gibi denemeler için yanılmaz bir mihenk taşı olduğudur. Eminiz ki, rejim, sonunda mes'elelerinin üstesinden gelecek; doğrunun, iyinin galibiyetini sağlayacaktır. Ama sabırlı olmak lazımdır. Ancak, iktisadi mes'elelerin çok ağırlaştığı bir dönemde işlerin çözümünü geciktirmemelidir. Hükümet bir an önce kurulmalı ve her konuda köklü tedbirlere cesaretle başvurmalıdır.

Oyalanmağa Yurdun ve ekonomimizin tahammülü kalmadığını bütün tedbirli yöneticilerin idrâk etmeleri beklenir.

Sevgi ve Saygılarımızla
BANKA Dergisi

İKTİSADİ DURUM VE GELECEĞİ

Prof. Dr. Zeyyat HATİPOĞLU

Doç. Dr. Mustafa A. Aysan 3 ay için Cape Town Üniversitesi İşletme İktisadı Enstitüsüne Misafir Öğretim Üyesi olarak gitmiştir. Yokluğunda, sütunu Prof. Dr. Hatipoğlu tarafından yazılacaktır. BANKA

1969 yılında millî gelirimizdeki artışın % 6,8 civarında bulunduğu tahmin edilmektedir. 1969 yılı sırf millî gelir açısından bakılacak olsa başarılı bir yıl olarak düşünülebilir. Fakat acaba, 1969 yılında ortaya çıkan eğilimler 1970 yılının nasıl bir gelişme hızına sahip olacağı hususunda bize ne gibi ışıklar tutmaktadır. Şurası açıktır ki, Türkiyenin ekonomisinde ileride ne olacağı tamamen şansa kalmıştır. Genellikle ekonomilerin bir «Momentum» u vardır. Yani bugüne kadar mevcut eğilimler yarını oldukça belli eder. İşte Türkiye ekonomisinde bunu göremiyoruz.

Ekonomimizin bel kemiğini teşkil eden tarım, büyük ölçüde hava şartlarının etkisi altındadır. Endüstri ve madencilikteki gelişmeler ise ithalât imkânımızla ilgilidir. Yatırım mallarının, yedek parçaların, ham maddelerin önemli kısımları ithâl edilmektedir. Ne miktar ithalâta ihtiyaç olduğu hususunda hiç bir tahmin ve hesap yapılamadığı gibi, ne miktar ithalât yapılabileceği de işçilerimizden gelen dövizler ve yabancı dostlarımızın hayırseverliğine, insafına kalmıştır.

Ekonominin parasal şartlarını büyük ölçüde Merkez Bankasının çıkardığı kâğıt paralar sınırlamaktadır. Ve Merkez Bankasının ne miktar para çıkaracağına dair evvelden hiç kimse bir şey söyleyemez.

Devlet bütçesinin tamamen kâğıtta kaldığı herkesçe malûmdur. Gerek devlet gelirleri, gerekse devlet harcamaları bütçede yazılanlardan tamamen farklı olmaktadır.

O halde bu şartlar içinde geleceğe dair nasıl bir tahmin yapılacak ve bankalarımız ve iş adamlarımız geleceği nasıl plânlıyacaktır? Her halde söz konusu plânlama kolay değildir ve plânlamada üzerinde ısrarla durulması gereken nokta ihtiyatla hareket etme olacaktır.

Acaba bütün bu belirsizliklere rağmen 1970 yılının Şubat ayı sonunda ekonomimizdeki eğilimlere dair bir şey söylenemez mi?

Bilindiği gibi 1970 bütçesi kabul edilmemiştir ve bunun yerine 3 aylık bir bütçe yapılacaktır. Devlet bütçesinin bir çok ödemelerinin devletin nakit imkânları sınırları içinde yapıldığını bilenler için, bütçenin kabul edilmemesinin fazla anlamı yoktur. Yalnız şu var ki, bütçe ile beraber gelecek yeni malî kanunların gecikmesi devlet gelirlerinin artmasına mani olacaktır. Devlet gelirleri artmayınca acaba devlet harcamaları da şimdi bulunduğu düşük seviyede kalacak mıdır? Bu, tamamen Hükümetin ve dış alacaklarımızın ve milletlerarası para kurumlarının tutumuna bağlıdır. Yani bütün mesele Merkez Bankası kaynaklarına ne derece müracaat edileceğine bağlıdır. Şimdiki Hükümetin Merkez Bankası kaynaklarına müracaatta çok ihtiyatlı davrandığı bir gerçektir. Aşağıdaki rakamlar bu gerçeği göstermek bakımından anlamlıdır.

Yıllar	Tedavüldeki Banknotlar (Milyon TL. - Yıl sonu)
1965	7.347
1966	8.351
1967	9.948
1968	9.925
1969	11.117

Görülüyor ki banknot miktarındaki yıllık artışlar % 10'u geçmemektedir. Bu ihtiyatlı politikaya devam edilir ise, önümüzdeki günlerde ve aylarda devlet harcamalarında bir artış beklemek yerinde olmaz.

Devlet harcamaları bu seviyede devam ettiği takdirde son zamanlarda ortaya çıkan para darlığının devam etmesinden tabii bir şey yoktur. Bankalar bütün gayretlerine rağmen mevduatlarını artıramıyacaklar, her gün artan kredi ihtiyacını karşılamakta zorluk çekeceklerdir.

1969 yılı ihracatı 535 milyon dolar civarında gerçekleşmiş ve bu suretle 496 milyon dolar olan 1968 ihracatını 39 milyon dolar aşmıştır. Bu rakam 1969 yılının iyi bir ihracat yılı olduğu intibasını vermemelidir. Nitekim, 1967 yılındaki ihracatımız 523 milyon dolar bulunmakta idi. Kaldı ki ihracatımızın çok az da olsa bir miktar artmasında doların satın alma değerinin son yıllarda düşmüş olmasının etkisi vardır. Sabit dolar fiatlarıyla hesap yapılacak olursa ihracatımızın artmamış olduğu ortaya çıkacaktır. 1970 yılının iyi bir ihracat yılı olacağını hiç kimse söyleyemez. Zira Hükümet bazı menfaat çevrelerinin etkisi ve muhalif politikacıların hadiseyi sömürmesi korkusile devalüasyon yapmamakta ısrar etmektedir. Bu şartlarda ihracatımız stasyon kalmaya mahkûmdur; hattâ gerileyecektir. İhracat gelişmeyince, devamlı artma eğilimi gösteren ithalâtı yapabilmek tamamen işçi dövizlerine ve yabancılara insafına kalmış olmaktadır.

Yurt dışındaki işçilerimiz gün geçtikçe artmaktadır. Buna mukabil, işçilerimizin yurda gönderdikleri paralarda aynı oranda bir artış yoktur. Meselâ son iki yıl içinde yurt dışında çalışan işçiler % 70 oranında arttığı halde, yurda resmen gelen döviz miktarı % 25 - 27 oranında artmıştır. Bunun böyle olmasından tabii bir şey yoktur. İşçilerimiz serbest piyasada doları 14-15 liradan satma imkânına sahipken büyük mahrumiyetleri bahasına kazandıkları dolarlarını 12 liradan yurda göndermelerini beklemek büyük haksızlık olur. Şu halde yüksek bir oranda devalüasyon yapılmadığı sürece, 1970 yılında işçi dövizlerinde önemli artışlar beklememek yerinde olur.

Yabancı yardımlarının, mevcut dünya konjonktüründe, önemli artışlar göstermeyeceği kanısındayız.

Bütün bunlardan çıkan netice şudur ki, 1970 yılındaki ithalât zorlukları her yıldan daha fazla olacak ve ithalât zorlukları milli ekonomizi olumsuz yönde etkileyecektir.

1969 yılındaki fiat artışları takriben % 7 seviyelerinde olmuştur. 1970 yılındaki fiat artışı tamamen Merkez Bankamızın çıkaracağı paraya tabi olacaktır. Bunun ne olacağı bilinemediğine göre fiat artışları hususunda şimdiden fazla bir şey söylemeğe imkân yoktur.

Sizin Bankanız

TÜRKİYE HALK BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın: 60151 - A - 20218)

MALİ YILA GİRERKEN

Ali Şakir AĞANOĞLU

1 Mart tarihinde yeni malî yıla girdik. Anayasanın 94 üncü maddesi Bütçe Kanunu'nun malî yıl başına kadar görüşülüp karara bağlanmasını emreder. Lâkin, 1970 malî yılı Bütçe Kanunu çıkarılamamış olarak başladı. Kanun tasarısı bir talihsizliğe uğradı. Millet Meclisinde maddelerine geçileceği sırada reddedildi. Bu red olayı aynı zamanda bir hükümet buhranına yol açtı.

Bütçe Kanunu tasarısının reddi suretile bir hükümet buhranı da 1965 yılı başında olmuştu. O zaman iş başında Üçüncü Koalisyon hükümeti vardı. Bağımsızların iştirakile Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulmuştu ve aslında Meclisin çoğunluğuna dayanmayan zayıf bir hükümetti. Bu hükümetin hazırlamış olduğu 1965 Bütçe Kanunu tasarısı, genel müzakeresinden sonra, muhalefetteki partilerin müşterek hareketile 17 Şubat 1965 tarihinde reddedilmişti. Bu suretle hükümetin çekilmesine yol açılmıştı. Hükümet buhranı, bağımsız Senatör Suat Hayri Ürgüplü'nün başkanlığında Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin iştirak ettiği Dördüncü Koalisyon hükümetinin kurulması ile atlatılmış ve bu hükümet 10 Ekim 1965 seçimlerine kadar memleketi idare etmişti. O zaman da, yeni malî yıl bütçesiz başlamış; yürürlükte olan 1964 bütçe kanunu'nun uzatılmasına ve o kanun ölçüleri içerisinde gelirin toplanmasına ve giderlerin harcanmasına yetki veren üç ay süreli bir geçici bütçe kanunu ile 1965 malî yılına girilmişti. Dördüncü Koalisyon Hükümeti kurulduktan bir süre sonra da Bütçe Kanunu çıkarılmıştı.

1970 malî yılına da böyle girmiş bulunuyoruz. Şubat ayının son günleri içerisinde hazırlanan, üç ay süreli ve birkaç maddelik bir kanun ile gelirlerin toplanması ve masrafların yapılması mümkün olacak ve devlet işleri yürütülecektir.

Bütçe Kanunu tasarısı yeniden ele alınacaktır. Aslında, reddedilen tasarısı, belki hiçbir değişikliğe tâbi tutulmaksızın ve buna lüzum da görülmeksizin yeniden Meclislerden geçirilecektir. Çünkü, hadise, hazırlanmış olan bütçenin ölçsüzlüğünden, uygulanma imkânsızlığından değil, tamamen başka nedenlerden ileri gelmiştir. 1965 de olduğu gibi bu defa da, bütçe kanunu tasarısı vesile ittihaz edilerek hükümetin düşürülmesi maksadı güdülmüş-

tür. Ayrı görüş ve düşüncelere sahip parlamenterler hükümete karşı çıkmışlardır.

Olayın dikkate değer tarafı, Adalet Partisi içindeki ihtilâftan doğmuş olmasıdır. 1965 yılında, iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisine karşı diğer siyasi partiler birleşmiş ve çoğunluk meydana getirmişlerdi. Bu defa, Millet Meclisinde 254 milletvekili ile çoğunlukta bulunan Adalet Partisinin, kendi üyelerinden kırkbir kişi aleyhte oy kullanmış ve kendi partilerinin hükümetini müşkül bir duruma düşürmüşlerdir. Türk Parlamento hayatında da ilk defa böyle bir olay geçiyor.

12 Ekim 1969 seçimlerinde Adalet Partisi 259 Milletvekili kazanmış ve Millet Meclisinde kesin çoğunlukla yer almıştı. 3 Kasım 1969 tarihinde kurulan İkinci Demirel Hükümeti yeni bir çalışma devresine başlamış ve ilk önemli konu olarak 1970 Bütçesini hazırlamış ve Parlâmentoya sunmuştu. Ancak, bu parti içerisinde, daha seçimlerden önce kendini hissettiren görüş ayrılıkları, hükümet kurulduktan sonra su üstüne çıkmış; bir kısım Parlâmento üyeleri, Partinin genel başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel'i şiddetli tenkitlere ve ithamlara hedef tutmuşlardır. Parti kurallarına aykırı hareket ettikleri nedeniyle Haysiyet Divanına verilen beş milletvekili, Şubat ayının ilk günlerinde Adalet Partisinden ihraç edilmiştir.

11 Şubat 1970 Çarşamba günü, Bütçe Kanunu tasarısının Millet Meclisinde genel müzakeresi tamamlandıktan sonra, maddelere geçilmesi hususu açık oylamaya konulduğunda, o sırada Mecliste hazır bulunan 252 Adalet Partili Milletvekilinden (kırkbir) kişi red oyu kullanmıştır. Bu oylar, muhalefet partilerinin oylarile birleşince, aleyhte kullanılan oy toplamı 224 e balığ olmuş; buna karşılık, üç bağımsız milletvekili de kendilerine iştirak etmiş olmasına rağmen, Adalet Partisinin kabul oyları toplamı 214 de kalmış ve Bütçe Kanunu tasarısı reddedilmiştir.

Bütçe Kanunu tasarısının reddi olayı, ilk bakışta hükümetin düşmesini gerektiren bir hareket olarak görülmemektedir. Ancak, bir çalışma devresini kapsayan ve iktidarın politikasını ifade eden bir kanun olarak Bütçenin reddi, hükümetin tutumunun tasvip edilmediği mânâsını taşır. Bu itibarla da hükümetin çekilmesi ve yeniden kurulması mantıkî bir hareket olur. Nitekim, Başbakan Demirel de, 16 Şubat tarihinde Cumhurbaşkanına istifasını sunmuş ve hükümetinin çekileceğini bildirmiştir. Bu suretle, İkinci Demirel Hükümeti üç ay on iki günlük bir tarihî süre işbaşında kalmıştır.

Cumhurbaşkanı, istifadan sonra yeni hükümeti kurma görevini yine Adalet Partisi Genel Başkanı olarak Süleyman Demirel'e tevcih etmiştir. Böyle olması da tabiidir. Çünkü, Millet Meclisinde çoğunluk partisi olarak Adalet Partisi yer almaktadır.

Kurulacak yeni hükümetin ilk iş olarak Bütçe Kanunu tasarısını ele

alması zarurüddir. Ancak, hazırlanacak yeni bütçenin, evvelce hazırlanmış olandan pek farklı bulunmaması gerekir.

Aralık 1969 ayı başında Parlamentoya sunulmuş olan Bütçe Kanunu tasarısı, beş hafta devam eden bir çalışma ile Bütçe Karma Komisyonunda enine boyuna incelenmiş; İkinci Beş Yıllık Plân ve 1970 Uygulama Programı gözden geçirilmiş ve hükümetin genel politikası eleştirilmişti. Plân ve Program ölçüleri içerisinde kalınması zorunlu olduğuna göre, yeni hükümetin de reddedilen tasarıdan farklı hüviyette bir Bütçe Tasarısı getireceği düşünülemez. Gerçekte, 1970 Bütçesi geçmiş yıllara kıyasla daha gerçekçi bir hüviyet taşımaktadır.

Gerek Karma Komisyonunda ve gerek Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde yaptığı takdim konuşmalarında, Maliye Bakanı, 1970 yılının bir toparlanma yılı olacağını tekrar tekrar belirtmiş; yeni bütçenin de bu maksadı gerçekleştirecek ölçüler içerisinde ve ciddi tasarruf tedbirlerine riayet olunarak hazırlandığını ifade etmiş idi. Bu beyanlarda, aynı zamanda geçmiş yıllar bütçelerinin açık bütçeler olduğu ve programlara alınan işlerin tamamile gerçekleştirilememiş olması hakikatı dile gelmektedir. Özellikle 1969 Bütçesi geniş ölçüde açık vermiş; ve bu yüzden yıl içerisinde çeşitli yatırım ve transfer harcamalarında kısıntılar yapılması zorunluğu hasıl olmuştur. Gelir yetersizliği nedeniyle, programa alınmış işlerin bir kısmına hiç başlanamamış; bir kısmı da yarıda bırakılmıştır. 26.670 milyon lira gider, ve 25.490 milyon lira gelir tahmini esasına göre hazırlanmış olan 1969 bütçesinin 1.180 milyon lira açık vereceği tahmin edilmiş; bu açığın da, 600 milyon lirasının kadro tasarrufları ve 600 milyon lirasının iç istikrazla karşılanacağı kabul olunmuştu. Aslında bu bütçede 3,5 milyar liranın üstünde açık bulunduğu muhalefet partileri tarafından belirtilmişti. Lâkin, bir genel seçim yılı olan 1969 u, hükümet geniş bir icraat devresi olarak göstermek gayretinde bulunmuştur.

Neticede hükümetin tahminleri olumlu şekilde çıkmamış; tersine, gelir yetersizliği yüzünden yıl içerisinde bir kaç defa giderlerde kısıntı yapmak zorunluğu hasıl olmuştur. 1969 malî yılı gelirlerinin 23 milyar lirayı aşamayacağı anlaşılmaktadır. Özellikle, programa alınmış olan yatırımların tamamile yapılmamış olması yüzünden, 1969 yılı için kabul edilen % 7 kalkınma hızının gerçekleşmesine imkân olmadığı anlaşılmıştır. Yapılan son tahminler, 1969 yılı gayri safi millî gelirinin - 1965 sabit fiyatlarla - 97.527 milyon lira kadar olacağını, bununla 1968 yılı gelirin nisbetle % 6,8 bir artış kaydedileceğini göstermektedir. Bu % 6,8 nisbetinde kalkınma hızı da yanıltıcı bir niteliktedir. Zira, tarım sektöründe ön görülen plân hedefi % 4,1 olduğu halde, 1969 da bu sektörde gelişme % 0,9 civarında kalmıştır. Durgunluk iklim şartlarından ileri gelmekte; kurak geçen bir yıl olarak 1969 hasadının beklenen sonucu vermediği sebebine bağlanmaktadır. Sanayi sek-

töründeki gelişme ise, program hedefi olan % 12 nin altında kalmıştır. İn-
saat ve özellikle konut inşaatında % 9,1 nisbetile, % 8 olan program hede-
finin üstüne çıkıldığı, aynı zamanda ulaştırma sektöründeki % 8.8 nisbetin-
de bir gelişme kaydedilmiş olarak ortalama kalkınma hızının % 6.8 nisbeti-
ni bulduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, resmî kayıtlar Cumhuriyet Merkez Bankası kredilerinin
geçen yıl içerisinde % 21 nisbetinde artmış olduğunu ve tedavüldeki para
hacminin da % 12 yükseldiğini göstermektedir. Gerek tedavül hacminin ge-
nişlemesi ve gerek tarım ürünleri üretiminde beklenen artışın elde edileme-
miş olması ihtiyaç maddeleri fiyatlarının % 6 nisbetinde yükselmesine sebep
olmuştur. Bu hal ise kalkınma gayretlerinden beklenen ferahlığı bertaraf et-
mektedir.

Sonuç olarak, 1969 yılı memleketimiz için olumlu karşılanacak bir
devre olmaktan uzak kalmıştır. Bu gerçek karşısında, Hükümet 1970 yılı
için daha ciddi çalışmalar yapılmasını sağlayacak bir bütçe getirmeyi ve içi-
ne girdiğimiz malî yılı, bir derlenip toparlanma yılı olarak vasıflandırmayı
zorunlu görmektedir.

Katma bütçelerle birlikte, konsolide devlet bütçesi 1970 yılı için:

13.159.526.211.— lirası carî harcamalar,

7.416.043.825.— lirası yatırım harcamaları,

8.377.910.392.— lirası sermaye teşkili ve transfer harcamaları olarak,

---

28.953.480.425.— lira üzerinden tesbit edilmiştir.

Bu bütçe, 1969 bütçesine kıyasla % 8,56 nisbetinde ve 2.283.766,045.-
lira tutarında bir fazlalık göstermektedir. Artış nisbetleri; carî harcamalarda
% 5,71, yatırım harcamalarında % 6,87 ve sermaye teşkili ve transfer har-
camalarında % 14,39 olarak görünmektedir. Ancak, bu nisbetler, personel
kanununun uygulanmıyacağı, maaş ve ücretlere bir zam yapılmıyacağı esası-
na göre hazırlanmıştır.

1970 yılı gelirlerinin ise;

23.621.655.119.— lirası vergi gelirleri;

1.510.230.894.— lirası vergi dışı normal gelirler,

2.191.000.000.— lirası özel gelirler ve fonlar,

1.056.979.431.— lirası da katma bütçeli dairelerin öz gelirleri ola-

rak, toplam;

28.379.865.444 liraya baliğ olacağı tahmin edilmekte ve 600 mil-
yon liraya yakın bir gider-gelir farkının da iç istikrazla karşılanacağı ileri
sürülmektedir. Bu tahminler, yıl içerisinde;

vasıtalı vergilerde...	1.022.412.878.— lira,
vasıtasız vergiler hasılatında	1.350.000.000.— lira,
vergi dışı normal gelirlerde...	378.108.353.— lira ve
özel gelirler ve fonlarda...	75.000.000.— lira artış

sağlanacağı mütalâasına dayanmaktadır. Çıkarılacak yeni vergi kanunlarıyla sağlanması düşünülen vergi fazlalarıyla bütçenin denkleşeceği hesap edilirken, gerçekte hazırlanmış olan bütçenin 2,5 milyar lira bir açık ile getirilmiş olduğu kabul edilmektedir. Yeni vergilerin ne ölçüde başarılı olacakları üzerinde durulacak bir konudur. Bütçe müzakeresinden önce meclislerden geçirilmiş olan ve gider vergilerine bir misli kadar zam yapma yetkisini Hükûmete veren kanun Cumhurbaşkanlığı tarafından veto edilmiştir. Konunun yeniden ele alınması zorunludur. Getirilecek diğer vergi kanunlarının da Meclislerde çeşitli münakaşalara yol açacaklarına şüphe yoktur.

Diğer taraftan, Hükûmet 1970 yılının bir derli toplu çalışma yılı olduğunu söylerken Personel Kanununun uygulanması hususunda da kesin teminat vermiştir. İktisadî devlet işletmeleri dahil, 780-785 bin arasında bir adet ifade eden devlet memuru ve hizmetlisinin bağlı bulunduğu maaş ve ücret sistemleri çok bozulmuştur. Artan hayat pahalılığı karşısında memurların geçim şartlarını biraz olsun islah edebilecek ve 657 sayılı Personel Kanununun kapsamına girmeyen Üniversiteler ve Belediyeler.. gibi müesseseleri de içerisine alacak yeni bir sistemin getirilmesi zarurî hal almıştır. Maaş ve ücretleri, en mütevazî ölçüler içerisinde yeniden düzenlemek devlet bütçesine en az bir milyar liralık yeni bir külfet yükleyecektir. İkibuçuk milyar liralık bir açıkla hazırlanmış olan 1970 bütçesinin bu yeni külfeti ne ölçüde taşıyabileceği de ayrıca üzerinde durulacak bir konudur.

Gümrük resimlerini ve gider vergilerini esas alan yeni vergilerin getirilmesi düşünülmektedir. Vasıtalı vergiler olarak bunların dolayısıyla müstahlike intikal edeceklerine şüphe yoktur. Bir duraklama devresinde olan iktisadî bünyemiz yeni vergileri ne ölçüde taşıyabilecektir? Bunlar ne nisbette verimli olabilecektir? Bu düşüncelerle 1970 yılına baktığımızda yeni girdiğimiz mali yılın pek başarılı bir devre olamayacağı endişesini duymaktayız. Bir hükümet buhranıyla başlamış olan yeni mali yılın memleketimize hayırlı çalışmalar sağlamasını temenni ediyoruz.

YENİ MERKEZ BANKASI KANUNU'NUN GETİRDİKLERİ

Prof. Dr. Zeyyat HATİPOĞLU

Merkez Bankası Kanunu nihayet kabul edildi ve 26 Ocak 1970 tarihli Resmî Gazetede yayımlandı. Merkez Bankamızın kurulduğu 1930 yılından beri banka kanununda muhtelif tarihlerde bir çok değişiklikler yapılmıştı. 1960 dan sonra eski kanunun bütününe değiştirecek yeni bir kanun için çalışmalar yapılmış ve 10 sene içinde bu çalışmalar yeni bir kanun haline gelebilmiştir. Yeni kanunun tam metni önemi sebebiyle Dergimizde yayınlanmaktadır.

Yeni kanun bankanın organizasyonunda önemli değişiklikler getirmektedir. Bankanın yönetiminde Hükümet eskiden olduğu gibi tamamen etkili olacaktır. Zaten böyle olması da gerekir. İyi ki Merkez Bankamızı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay gibi Hükümet icraatını sınırlayan bir teşekkül haline getirmemiştir. Kurucu Mecliste iyi ki eski Merkez Bankacılarımız yokmuş. Yoksa bunu da bir Anayasa müessesesi haline getirip Hükümetin elini, kolunu daha iyi bağlardık.

Merkez Bankamızın 40 yıllık çalışması iktisadî hayatımızı düzenleyen bir müessese olmaktan ziyade devlet bürokrasisinin bir zinciri bulunduğu intibanı vermektedir. Bu kanun çıktıktan sonra söz konusu çalışma şeklinin değişeceğini sanmak hatalı olur.

Bankanın temel yetki ve görevleri Kanununun 4 üncü maddesinde eski kanuna göre çok daha iyi tarif edilmiştir. Bu temel yetki ve görevler modern Merkez Bankacılığı prensiplerine uygundur. Fakat bu görev ve yetkilerin ekonomik bir anlam ifade edebilmesi için millî ekonomimizin parasal müesseselerinin kurulmuş ve işler vaziyette olması gerekir. Bu müesseseler henüz emekleme halindedir. Asıl önemli husus Merkez Bankasının para ekonomisinin bir denge noktası olması ve Merkez Bankasından gelecek küçük bir işaretin bütün para ekonomisini etkilemesindedir. Meselâ iskonto haddindeki, para miktarındaki, kredi şartlarındaki, banka rezerv oranlarındaki v.s. küçük değişiklikler bütün parasal ekonomiyi - göle atılan bir taşın etrafında meydana getirdiği dalgalar gibi - etkilemelidir. Merkez Bankası bu etkilerin hangi yönlere olacağını bilmeli ve politikasını buna göre yürütmelidir. Türkiye'de parasal müesseselerin tam gelişmiş olmaması Merkez Bankamıza bu imkânı

vermez. Bu bakımdan kanunun değişmesi Merkez Bankamızın ekonomimi-
de daha etkili olacağını sanmak doğru olmaz.

Merkez Bankamız, Türkiye ekonomisini ancak piyasaya çıkaracağı para miktarının az veya çok olmasıyla etkileyebilmektedir. Para çıkarmada ilgili hükümler yeni kanunun 45 - 53. maddelerinde yazılıdır. Çeşitli değişiklikler göz önüne alınmak şartı ile eski kanunumuza göre bankanın piyasaya para çıkarması şu esaslara dayanmaktadır :

1 — Banka, sikke veya külçe halinde altın alıp satmak ve altın mukabilinde avans veya altın sertifikası vermek selâhietini haizdir.

2 — Banka, fiilen altına tahvili kabil ecnebi dövizleri alıp satmak hakkını haizdir. Ancak, bu dövizlerin vâdesi 90 günü tecavüz edemez.

3 — Banka, miktarı, cârî yıl masraf bütçeleri yekûnunun % 12 sini geçmemek üzere Hazineye kısa vadeli bir avans hesabı açar. Bu avans hesabına tatbik edilecek faiz haddi, Hazine ile Banka arasında kararlaştırılır.

Bankanın bu avans mukabilinde yapabileceği emisyon miktarı, hesabın borç bakiyesini geçemez.

4 — Banka, borsada mukayyet devlet tahvilâtını veya tediye edilmiş sermayesi en az 4.000.000 Türk lirası olan millî bankaların tahvilâtını alıp satmak hakkını haizdir. Ancak bu işe tediye edilmiş sermayesiyle ihtiyat akçe-leri mecmuunun % 50 sinden fazlası tahsis edilemez.

5 — Banka, asgarî üç imzayı ihtiva eylemek ve vadelerine en çok (120 gün) kalmış olmak şartıyla bankalar tarafından tevdi edilecek ticarî senet ve vesikaları iskonto edebilir. İmzalardan biri yerine sigorta poliçeleri ile beraber olmak üzere emtiaya veya mahsule müteallik depo makbuzu veya varant gibi teminat dahi kabul edilebilir. Bu takdirde emtia ve mahsulün kolaylıkla satılabilir nev'iden olmaları ve kıymetlerinin, senet baliğinden bankanın tâyin edeceği nisbetlerde fazla bulunması şarttır. Şu kadar ki, tâyin edilecek nisbetler % 10 dan az olamaz.

Banka muteber addettiği iki imza ile de istisnaen iktifa edebilir. Sanayi ve maden işleri ile uğraşan hakikî ve hükmi şahısların bir banka tarafından ibraz edilecek ticarî senetleri ile, küçük san'at erbabı esnaf ve esnaf teşekküllerinin kredi ihtiyaçlarını karşılamakla kanunen tanzif edilmiş bulunan bankalar tarafından tevdi olunacak senetler de, vâdelerinin hülûlüne en çok (9 ay) kalmış olmak kaydile, yukarıdaki şekil ve şartlar dahilinde reeskonta kabul edilebilir. Ancak bu bentte zikri geçen senetlerin mecmuu, (120) güne kadar vâdeli reeskont cüzdanının hafta sonu vaziyetindeki yekûnunun % 50 sini geçemez.

6 — Vâdesi 9 ayı tecavüz etmiyen ziraî senetler de ticarî senetler gibi iskontoya kabul edilebilir. Şu kadar ki, bunların miktarı yukarıda 5 numarada işaret olunan 120 güne kadar vâdeli senetler yekûnunu geçemez.

7 — Banka, devlet sermayesinden müteşekkil olup ticarî usûllerle idare olunan sınaî, ticarî ve ziraî teşebbüsler ve demiryolları gibi (işleri iktisadî mahiyet arzeden) hükûmî şahsiyeti haiz idare ve müesseselerin hazine kefâletini haiz bonolarını iskonto eder ve mukabilinde avans verebilir.

Keza bu idare ve müesseselerin hazine kefâletini haiz tahvilleri ve sermayesi 4.000.000 liradan aşağı olmiyan millî bankalar tarafından aynı vasfı haiz olarak ihraç edilen tahvilleri alıp satabilir veya mukabilinde avans verebilir. Bu fıkrada yazılı muameleler mukabili olarak bankaca yapılacak emisyonun limiti; tediye edilmiş sermayeleri 4.000.000 liradan aşağı olmiyan millî bankaların mümessillerinden mürekkep bir komite tarafından tâyin ve tesbit olunur.

8 — Bundan başka vâdesinin hitamına azamî üç ay kalmış olan ve bir banka tarafından ibraz edilen hazine bonoları da ticarî senetler hükmünde iskontoya kabul edilir. Yalnız bu nevî senedatın yekûnu Merkez Bankası'nın tediye edilmiş sermayesi ile ihtiyat akçeleri mecmuuna muadil miktarı tecavüz edemez. Şu kadar ki, Maliye Bakanlığının talebi üzerine Meclisi İdare bu miktar ve vâdeyi azamî üç misline iblâğ edebilir.

9 — Yukardaki fıkralarda zikredilen kayıt ve şartlar mahfuz kalmak şartıyla Banka iskonto etmek selâhiyetini haiz olduğu senetler ile hazine bonoları üzerine avans vermek hakkına sahiptir.

10 — Banka, devlet tahvilleri ile borsada kayıtlı diğer sağlam tahvilâta mukabil, borsa değerlerinin en çok % 80'i nisbetinde ve (120) gün vâde ile bankalara avans verebilir. Ancak işbu muameleler dolayısıyla yapılacak emisyon miktarı, 120 güne kadar vâdeli senetler yekûnunun üçte birini geçemez.

11 — Banka, Amortisman ve Kredi Sandığından yapacağı devlet tahvilleri mübayaasında kullanılmak üzere 120 gün vâde ve bu tahviller mukabilinde tahvillerin ihraç fiyatını aşmamak kaydıyla ve Maliye Bakanlığı ile Banka arasında kararlaştırılacak faizle avans verebilir.

Şu kadar ki, açacağı işbu avansla bunun mukabilinde yapacağı emisyon miktarı (120) gün kadar vâdeli senetler yekûnunun üçte birini geçemez.

Şimdi yeni kanun ve eski kanundaki para çıkarma imkânlarını mukayese edelim :

1 numara ile gösterilen yetki, yeni kanunun 53. madde a fıkrasında yazılıdır. Değişiklik yoktur.

2 numara ile gösterilen yetki yeni kanun 53. madde b fıkrasında yazılıdır. Değişiklik yoktur.

3 numara ile gösterilen yetki yeni kanunun 50. maddesinde yazılıdır. Oran % 12 den % 15'e çıkarılmıştır.

4 numara ile gösterilen yetki yeni kanunun 52. maddesinde yazılıdır. Alınıp satılacak tahvil miktarı banka sermaye ve ihtiyat akçeleri toplamının % 50 sinden 5 misline çıkarılmıştır.

5 numarada gösterilen yetki yeni kanunun 45. maddesinde yazılıdır. Aradaki fark önemsizdir. 9 aylık senetler için eski kanunda mevcut sınır kaldırılmıştır.

6 numarada gösterilen yetki yeni kanunun 45. madde d fıkrasında yazılıdır. Eski kanundaki sınırlama yeni kanunda yoktur.

7 numarada gösterilen yetki yeni kanunun 51. maddesinde yazılıdır. Fark bu çeşit senet vâdelerinin 9 aya indirilmiş olması ve bu senetlerle yatırım yapılmaması hükmünün getirilmiş olmasıdır.

8 numarada gösterilen yetki yeni kanunda yoktur. Yani banka hazine bonolarını artık iskontoya kabul edemez.

9 numarada gösterilen yetki yeni kanunun 45. maddesinin son cümlesinde yazılıdır. Yeni kanunda Hazine bonoları zikredilmemektedir.

10 numarada gösterilen yetki yeni kanunun 48. maddesinde yazılıdır.

11 numarada gösterilen yetki yeni kanunda kaldırılmıştır.

Yeni kanun Merkez Bankasına ayrıca orta vâdeli kredi verme yetkisini vermiştir. Bu yetki yeni kanunun 45. maddesinde yazılıdır.

Para çıkarma bakımından eski ve yeni kanun karşılaştırılır ise, görülür ki, yeni kanunun maddeleri modern merkez bankacılığı anlayışına daha uygun bulunmaktadır. Bununla beraber eski kanunda olduğu gibi yeni kanunda da banknot çıkarmanın hiç bir pratik hududu mevcut değildir. Her ne kadar yeni kanunda da çeşitli muameleler mukabilinde çıkarılabilecek banknotların azamî hudutları belirtilmiş ise de, bunların hepsi bir araya gelince pratik bir hudut kalmaz. Meselâ çeşitli merkez bankacılığı sistemlerinde olduğu gibi banknotun belirli bir altın veya döviz karşılığı yoktur. Veya banknot miktarının bir tavanı mevcut değildir. Veya her yıl arttırılabilecek banknot miktarı lira veya bir oran olarak tesbit edilmiş değildir. Diğer taraftan Türk lirası yabancı paralarına serbestçe kabili tahvil (convertible) olmadığı cihetle para miktarının istenildiği kadar arttırmaya mani olacak hiç bir husus mevcut değildir.

Türkiye ekonomisinin kronik hastalığı olan enflasyonu önlemek amacı ile arzu edilirdi ki, yeni Merkez Bankası Kanununda banknot ihracını sınırlayan bir hüküm bulunsun; işte bu yoktur!

BUGÜN,
*Ney yapacaktım
diye düşünme,
Hemen Hesap
Açtır ki;*

Ömür Boyunca Aylık Gelir
Konforlu ve Modern Apartman
Daireleri,
Tahsil Bursu ve ZENGİN PARA
İkramiyelerini sende
KAZAN

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI KANUNU

Kanun No: 1211

Kabul Tarihi: 14/1/1970

KISIM — I

Kuruluş, temel görev ve yetkiler, sermaye

Kuruluş ve Unvan

Madde 1 — Türkiye'de banknot ihracı imtiyazına munhasıran sahip ve bu kanunda yazılı görev ve yetkileri haiz olmak üzere «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası» unvanı altında anonim şirket olarak bir banka kurulmuştur.

Banka, bu kanunda sarahat bulunmayan hallerde özel hukuk hükümlerine tabidir.

Bankanın ve banknot ihracı imtiyazının müddeti 1999 yılı sonuna kadar devam eder. Bu imtiyazın müddeti, bitmesine beş yıl kalıncaya kadar uzatılabilir.

Bu kanunda, «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası», (Banka) olarak ifade edilmiştir.

Merkez ve şubeler

Madde 2 — Bankanın merkezi Ankara'dadır.

Banka, Banka Meclisinin kararıyla banknot matbaası kurabilir ve memleketin gerekli görülen şehirlerinde şubeler açabilir. Aynı suretle, içerde ve dışarda muhabirler temin edebilir.

Bankanın bu husustaki kararları Maliye Bakanlığına bildirilir.

Banka, keza Banka Meclisinin kararı ve Maliye Bakanlığının muvafakatiyle yabancı memleketlerde temsilcilikler kurabilir.

Üyelikler ve iştirakler

Madde 3 — Banka, merkez bankalarının katıldığı milletlerarası mali, iktisadi ve meslekî teşekküllere Banka Meclisinin kararıyla üye olabilir ve Hükümetin muvafakatiyle bu gibi teşekküllere hissedar olarak katılabilir.

Temel görev ve yetkiler

Madde 4 — I - Bankanın temel görevleri bu kanun hükümlerine göre:

- a) Para ve kredi politikasını, Kalkınma plânları ve yıllık programlara uygun bir tarzda yürütmek;
- b) Hükümetle müştereken millî paranın iç ve dış değerini korumak amaçlarıyla gerekli tedbirleri almak;
- c) Millî paranın hacim ve tedavülünü, bu kanun gereğince düzenlemek;
- d) Bankalara dönuç para verme işlerini, bu kanunda yazılı sınırlar içinde yüklenmektir.

Hükümet, gerektiğinde para ve krediye ilişkin tedbirlerin alınmasında, Bankanın görüşünü alır.

Banka özellikle, bu kanun hükümlerine göre, Hükümetin malî ve ekonomik müsavirlik, malî ajanlık ve haznedarlık görevlerini ifa eder.

II - Bankanın temel yetkileri:

- a) Türkiye'de banknot ihracı imtiyazı tek elden Bankaya aittir.
- b) Banka kredi işlemlerinde uygulayacağı reeskont, iskonto ve faiz hadlerini tespit eder.
- c) Ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek azamî faiz oranları ile temin edilecek sair menfaatlerin ve tahsil edilecek masrafların mahiyet ve azamî hadlerinin ve mevduatta vâde müddetlerinin tayin ve bunların yürürlük zamanlarının tespiti; bankaların taahhütlerine karşı bulunduracakları umumî dispoñibilitenin asgari oranı ile bankaların umumî dispoñibiliteden başka Banka nezdinde açılacak hususî bloke hesapta nakden tesis etmekle mükellef oldukları munzam karşılık ve bunlara verilecek faiz oranlarının tayini maksadıyla Yüksek Plânlama Kurulu yoluyla Bakanlar Kuruluna tekliflerde bulunur.
- d) Kalkınma plânları ve yıllık programların hedeflerine uygun olarak banka plâsmanları üzerinde keyfiyet ve kemiyet bakımından tanzim tedbirlerini itti hazını ve umumî kredi hacmi ile umumî kredi hacmi içinde muhtelif kredi nevilерinin sektörler ve mevzular itibariyle tevezzülü tarzını ayarlar ve taksitli satış yapan kurum ve kuruluşların kredi şartlarının, malî kurumlarca yapılan yatırımların nevi ve miktarlarını ve verilen kredilerin şartlarının, özel sektöre mensup kuruluşlarca satışa çıkarılacak tahvillerin miktar, faiz ve satış şartlarının tespitine matuf kararlar alabilir.

III - Bankanın başlıca müşavirlik görevleri:

- a) Milli para ile altın ve yabancı paralar arasındaki muadeletin (Parite) tayininde, Hükümetçe Bankanın mütalâası alınır.
- b) Bankalar Kanununun uygulanması ile veya alelîtlak bankacılık ve kredi mevzuları ile ilgili hususlarda Hükümetçe istenecek istişarî mütalâaları verir.
- c) Bankalar ve diğer malî kurumlarla ilgili kuruluş izinleri ve bunlardan, tasfiyeleri hususunda karar alma yetkisi Hükümete ait olanların tasfiyeleri hakkında karara varılmadan önce Bankanın mütalâası alınır.

Banka, bu kanunla kendisine verilen yetkileri, kendi sorumluluğu altında müstakil olarak kullanır.

Bankanın sermayesi, hisse senetleri

Madde 5 — Bankanın sermayesi 25.000.000 lira olup, her biri yüz liralık 250.000 hisseye ayrılmıştır. Bu sermaye, Hükümetin tasvibiyle artırılabilir. Hisse senetlerinin itibarî kıymetleri 100, 200, 500, 1.000, 5.000 ve 10.000 liralıktır.

Hisse senetlerinin nevi

Madde 6 — Bankanın hisse senetleri nama yazılıdır.

Hisse senetlerinin sınıfları

Madde 7 — Hisse senetleri (A), (B), (C) ve (D) sınıflarına ayrılmıştır.

(A) Sınıfı hisse senetleri

Madde 8 — (A) sınıfı hisse senetlerinin her biri en az 100 hisseliştir. Bu sınıf hisse senetleri münhasıran Hazineye ait olup, sermayenin yüzde ellibirinden aşağı düşemez.

(B) Sınıfı hisse senetleri

Madde 9 — (B) sınıfı hisse senetleri Türkiye'de faaliyette bulunan millî bankalara tahsis edilmiştir.

(C) Sınıfı hisse senetleri

Madde 10 — Hisse senetlerinden en çok 15.000 adedi, (C) sınıfı hisse senedi olarak ,milli bankalar dışında kalan diğer bankalarla imtiyazlı şirketlere tahsis edilmiştir.

(D) Sınıfı hisse senetleri

Madde 11 — (D) sınıfı hisse senetleri Türk ticaret müesseselerine ve Türk vatandaşlığını haiz tüzel ve gerçek kişilere tahsis edilmiştir.

Hisse senetlerinde sınıf değişikliği

Madde 12 — Banka, hisse senetlerinin bir sınıftan diğer bir sınıfa nakli hususunda vukubulacak talepleri derhal sonuçlandırır. Hisse senetlerinin bir sınıftan diğer sınıfa nakli için hiçbir komisyon alınmaz.

(C) sınıfı hisse senetleri miktarı, hiçbir vechile bu kanunla kabul edilmiş olan miktarı aşamaz.

KISIM — II

Bankanın Teşkilâtı ve Organları

Teşkilât ve organlar

Madde 13 — Bankanın teşkilâtı aşağıdaki şekildedir:

- A) Hissedarlar Genel Kurulu,
- B) Banka Meclisi,
- C) Başkanlık (Guvernörlük),
- D) Denetleme Kurulu,
- E) Yönetim Komitesi,
- F) Merkez ve Şubeler İskonto Komiteleri.
- G) Şubeler.

BÖLÜM — I

Genel Kurul

Oy hakkı

Madde 14 — Bankanın pay sahipleri defterinde yazılı bulunan hissedarlar, Bankanın Genel Kurulunu teşkil eder. Genel Kurul, her yıl Banka Esas Mukavelesi ile tespit edilen vakitte toplanır. Her on hisseye sahip olan veya bu miktar hisseyi temsil eden kimse bir oya maliktir.

Genel Kurulun görev ve yetkileri

Madde 15 — Genel Kurul aşağıdaki görev ve yetkileri haizdir:

1. Banka Meclisi tarafından verilen yıllık rapor ile Denetleme Kurulu raporunun tetkiki;
2. Bankanın bllânço, kâr ve zarar hesabının tetkiki ile karara bağlanması;
3. Banka Meclisi üyelerinin ve Denetleme Kurulunun ibrası;
4. Sermayenin artırılması;
5. Esas Mukavelede değişiklik yapılması;
6. Bankanın tasfiyesi hakkında karar verilmesi.

Banka Esas Mukavelesi ve tasfiye

Madde 16 — a) Banka Esas Mukavelesi, Genel Kurulun tasvibi ve Bakanlar

Kurulu kararıyla yürürlüğe girer. Esas Mukavelede yapılacak değişiklikler de bu hükme tabidir.

b) Bankanın, birinci madde ile tespit edilen müddetin bitiminden evvel tasfiyesi hakkında alınacak olan kararlar. Bakanlar Kurulunun tasvibi ile Banka tarafından yapılan taahhütlerin kanun dahilinde tamamen ifa edilmesi şartıyla muteberdir.

Gerek Esas Mukavelede değişiklik yapılması ve gerek tasfiye hakkında karar alınabilmesi için, Genel Kurulda üçte iki çoğunluk şarttır.

Başkanlık

Madde 17 — Genel Kurula Başkan (Guvernör) başkanlık eder.

Temsil

Madde 18 — Hissedar olmayanlar, Genel Kurulda vekil olarak birden fazla oy temsil edemezler.

BÖLÜM — II

Banka Meclisi

Kuruluş

Madde 19 — Banka Meclisi Başkan (Guvernör) ile Genel Kurulca seçilecek altı üyeden kurulur.

Üyelerin görevleri, özel bir kanuna dayanmadıkça, banka dışında teşrii, resmî veya özel her hangi bir görev ile birleşemez. Bundan başka bu üyeler, ticaretle uğraşamayacakları gibi, bankalar ve şirketlerde de hissedar olamazlar. Hayır dernekleri ve amaçları hayır, sosyal ve eğitim işlerine matuf vakıflardaki görevler ve kâr amacı gütmeyen kooperatif ortaklığı bu hüküm dışındadır.

Banka Meclisi üyelerinin yüksek -öğrenim görmüş, bankacılık veya iktisat ve maliye alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olmaları şarttır.

Başkan (Guvernör), Banka Meclisi Başkanıdır.

Banka Meclisi üyelerinin aylıkları ile tazminatları Bakanlar Kurulunca tespit edilir. Banka merkezi dışında oturanların, Meclis toplantılarına katılmak için katlanacakları yol giderleri Bankaca ödenir.

Görev süresi

Madde 20 — Banka Meclisi üyelerinin görev süresi, üç yıldır.

Her yıl Meclis üyelerinin üçte biri yenilenir. Birinci ve ikinci yıl sonunda Banka Meclisinden ayrılacak üyeler ad çekme ile tespit edilir.

Süreleri biten üyelerin yeniden seçilmeleri caizdir.

Toplantılar, kararlar ve oylamadan çekilme

Madde 21 — Banka Meclisi üyeleri, kendileriyle, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 245 inci maddesinin 3 üncü bendinde gösterilen derecelerde akrabalık veyahut menfaat bağı bulunan kişilere ilişkin kredi konularına dair müzakerelere iştirak edemezler ve oylamaya katılamazlar.

Banka Meclisi toplantıları Ankara'da yapılır. Lüzumu halinde başka bir yerde de toplantı yapılabilir. Toplantılar, Başkan (Guvernör) ın çağrısı ile ayda en az bir defa olmak üzere yapılır. Gündem, Başkanlık (Guvernörlük) ca düzenlenir. Üyelerin gündem dışı görüşülmesini istedikleri hususlar, Başkanın (Guvernör) da katılması

halinde aynı toplantıda gündeme alınır ve görüşülür; aksi takdirde bir sonraki toplantı gündemine alınmasına karar verilebilir.

Banka Meclisi, üyelerin en az üçte ikisinin katılımıyla toplanır ve mevcut üyelerin çoğunluğu ile karar verir. Oyların eşitliği halinde, Başkanın katıldığı tarafın teklifi kabul edilmiş sayılır.

Başkan (Güvernör) yardımcıları, Banka Meclisi toplantılarına, oy hakları olmaksızın katılabilirler.

Banka Meclisinin görev ve yetkileri

Madde 22 — Banka Meclisinin görev ve yetkileri aşağıda gösterilmiştir:

1. Tedavüldeki banknotların, gerektiğinde yeni bir emisyonla değiştirilmesi ile tedavülden kaldırılma ve yok edilme şartlarının tayini;
2. Kendi işlemlerinde uygulayacağı reeskont, iskonto ve faiz hadleri ile ücret ve komisyonların tespiti;
3. Bu kanunun 4 üncü maddesinin II numaralı paragrafının (c) bendindeki teklifler ile (d) bendinde gösterilen hususların karara bağlanması;
4. Bankaca açılacak kredilerin esas ve şartları ile reeskont ve avans limitlerinin tespiti;
5. Dördüncü madde gereğince tespit edilen muadelete (Parite) istinaden yabancı paraların esas kurları ile altın ve dövizlerin Bankaca uygulanacak alış ve satış fiyatlarının tayini;
6. Bankanın yıllık kadrolarının onaylanması;
7. Bankanın idare, teşkilât ve hizmetlerine ilişkin olarak Yönetim Komitesince hazırlanan Yönetmeliklerin onaylanması;
8. Banka ihtiyacı için gayrimenkul satın alınması veya iktisabı ve Bankanın mâiiki bulunduğu gayrimenkullerin gerektiğinde satılması hakkında karar alınması;
9. Yönetmeliklerle kabul edilen hadler üstündeki meblağlara ve kıymetlere ilişkin sulh, ibra ve terkin konularında karar verilmesi;
10. Bankanın yıllık faaliyet raporunun, bilanço, bütçe ve kâr ve zarar hesaplarının ve Genel Kurul gündeminin hazırlanması;
11. Yönetmelikle tayinleri Banka Meclisine bırakılan Banka personelinin atanması ve Bankayı ilzam edeceklerin imza yetkilerinin belirtilmesi;
12. Yukarıdaki fıkralar dışında, bu kanunda Banka Meclisinin kararına bağlı konuları ve Başkanlık (Güvernörlük) ça tetkik ve tasvibe sunulacak sair hususlar hakkında karar alınması.

BÖLÜM — III

Denetleme Kurulu

Kuruluş, süre ve nitelik

Madde 23 — Denetleme Kurulu üyeleri aşağıdaki şekilde seçilir:

1. (A) sınıfı hissedarınca bir üye,
2. (B) ve (C) sınıfı hissedarlarınca iki üye,
3. (D) sınıfı hissedarlarınca bir üye.

Sınıflara ait her hisse, bir oy sahibidir.

Denetleme Kurulu üyelerinin görev süreleri iki yıldır.

Denetleme Kurulu üyeliğine seçileceklerin yüksek öğrenim yapmış, bankacılık ve muhasebe alanında bilgi ve tecrübe sahibi olmaları şarttır.

Görev ve yasaklar

Madde 24 — Denetleme Kurulu, Bankanın bütün muamele ve hesaplarını denetler. Başkanlık (Güvernörlük), Denetleme Kurulunun talep edeceği bütün malûmat ve vesikaları vermekle yükümlüdür. Denetleme Kurulunun yönetme yetkisi olmayıp, mütalâalarını yazılı olarak Banka Meclisine bildirir ve bir kopyasını da Maliye Bakanlığına verir. Kurul yıl nihayetinde muamele ve hesaplar hakkında hazırlayacağı raporu Genel Kurula arz eder.

Denetleme Kurulu üyeleri, Bankanın kârına iştirak edemezler.

Denetleme Kurulu üyelerine verilecek ücret, Bakanlar Kurulunca tespit edilir. Banka Merkezi dışında oturanların katlanacakları yol giderleri Bankaca ödenir.

BÖLÜM — IV

Başkanlık (Güvernörlük)

A) Başkan (Güvernör)

Atanma, nitelik ve görev süresi

Madde 25 — Başkan (Güvernör), Banka Meclisinin teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile beş yıl süre için atanır. Bu sürenin sonunda yeniden atanması caizdir.

Başkan (Güvernör) ün yüksek öğrenim görmüş, maliye, iktisat ve bankacılık alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olması şarttır.

Görev, temsil ve yetki

Madde 26 — Başkan (Güvernör), en yüksek icra âmiri sıfatıyla Bankayı sevk ve idare ve yurt içinde ve dışında temsil eder.

Başkan (Güvernör) ün yetkileri aşağıda gösterilmiştir:

1. Bu kanun hükümlerinin ve Banka Meclisi tarafından alınacak kararların yürütülmesini sağlamak;
2. Bu kanunla Bankaya verilen görevlerin ifası için uygun bulacağı tedbirleri almak ve gerekli göreceği hallerde, bunlar hakkında Banka Meclisine tekliflerde bulunmak.

Banka Meclisi kararlarına muhalefeti halinde Başkan (Güvernör), kararın icrasını tehir ve müteakip toplantıda yeniden müzakeresini talep edebilir. Acele hallerde, Banka Meclisi, Başkan (Güvernör) ın daveti üzerine toplanarak, ihtilâf konusu olan işi tekrar görüşür. Başkan (Güvernör) ile Banka Meclisi arasında mutabakat hâsıl olmadığı takdirde, Maliye Bakanı hakemlik eder.

Yasaklar

Madde 27 — Başkanlık (Güvernörlük) görevi, özel bir kanuna dayanmadıkça Banka dışında teşriî, resmî veya özel herhangi bir görev ile birleşemez. Bundan başka Başkan (Güvernör), ticaretle uğraşamayacağı gibi, bankalar ve şirketlerde de hissedar olamaz. Hayır dernekleri ile amacı hayır, sosyal ve eğitim işlerine yönelmiş vakıflardaki görevler ve kâr amacı gütmeyen kooperatif ortaklığı bu hüküm dışındadır.

Bakanlar ve müsteşarlar seviyesindeki bakanlıklararası komite toplantılarında Başkan (Güvernör) ın görev alması, birinci fıkra hükmüne aykırı sayılmaz.

Geçici ayrılma, görevden at

Madde 28 — Başkan (Güvernör) ın geçici olarak yokluğunda kendisine, tayin edeceği Başkan (Güvernör) Yardımcısı vekâlet eder.

Başkan (Guvernör) ancak, 27 nci maddedeki yasakların gerçekleşmesi ve bu kanunla kendisine verilen görevlerin devamlı surette ifasını imkânsız kılacak durumların ortaya çıkması hallerinde, atanmasındaki usule göre görevinden af olabilir.

Başkan (Guvernör) için boşalmasında en yaşlı üyenin başkanlığı altında toplanacak Banka Meclisince Başkan (Guvernör) vekili olarak seçilecek bir Başkan (Guvernör) Yardımcısı, Başkanlık (Guvernörlük) görevini ifa eder ve yetkilerini kullanır.

B) Başkan (Guvernör) Yardımcıları

Nitelik, atanma, görev ve yasaklar

Madde 29 — Bankanın üç Başkan (Guvernör) Yardımcısı olup, bunlar yüksek öğrenim görmüş, maliye, iktisat ve bankacılık alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olanlar arasından, Banka Meclisinin teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca beş yıl süre ile atanırlar. Bu sürenin sonunda tekrar atanmaları caiz olduğu gibi, sürenin bitiminden evvel aynı usulle değiştirilmeleri de mümkündür.

27 inci maddede yazılı yasaklar, Başkan (Guvernör) yardımcıları hakkında da uygulanır.

Bütün banka işlemleri, Başkan (Guvernör) ca yapılacak görev bölümünde kendilerine verilen kısımların işlerinden sorumlu olmak üzere, bu kanun hükümleri ve ayrıca, Başkanlık (Guvernörlük) ça verilecek yetkiler ile yönetmelikler esasları dairesinde Başkan (Guvernör) yardımcıları tarafından yönetilir.

BÖLÜM — V

Yönetim Komitesi

Kuruluş, görev

Madde 30 — Yönetim Komitesi, Başkan (Guvernör) ın başkanlığı altında Başkan (Guvernör) yardımcılarından kurulur. Başkan (Guvernör) ın başkanlık edemediği hallerde, tayin edeceği Başkan (Guvernör) Yardımcısı Yönetim Komitesine Başkanlık eder.

Yönetim Komitesinin görevleri aşağıda gösterilmiştir:

1. Başkan (Guvernör) ca lüzum görülen hallerde, Banka Meclisi kararına bağlanacak hususları önceden inceliyerek, Banka Meclisine yapılacak teklifleri hazırlamak;
2. Bankanın idare, teşkilât ve hizmetlerine ilişkin yönetmelikleri hazırlamak;
3. Yönetmeliklerle Yönetim Komitesinin kararına bırakılan hususlarda karar almak;
4. Banka işlemlerinde koordinasyonu sağlamak;
5. Atanmaları Banka Meclisince yapılan personel dışında kalan memur ve hizmetlilerin tayin, aylıklarının tespit, işten çıkarma ve emeklilik gibi işlemlerini yapmak.

Yönetim Komitesi toplantılarında kararlar, tam üye sayısının çoğunluğu ile alınır. Oyların eşitliği halinde, Başkan (Guvernör) ın katıldığı teklif kabul edilmiş sayılır.

BÖLÜM — VI

Şubeler teşkilâtı

Kuruluş, görev

Madde 31 — Bankanın merkez ve şubeleri ve Banknot Matbaası Teşkilâtı ve görevleri ile bu şubeler ve Banknot Matbaası Yönetim komitelerinin kuruluş ve görevleri yönetmeliklerle tespit olunur.

KISIM — III

Banka Personeline ait hükümler

Personel statüsü

Madde 32 — Banka personeli, Bankanın memurları ile Banknot Matbaası işçilerinden tereküp eder.

(Banka memuru) deyimi, Banka hizmetlerinin gerektirdiği aslı ve sürekli görevlere, devamlı vazife görmek üzere atanan kişileri ifade eder.

Banka memurlarının kurduğu ve kuracağı sendikalar hakkında 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu hükümleri uygulanır. 15/7/1963 tarih ve 275 sayılı Kanunun 20 nci maddesindeki yasak, banka hizmetlerinde de uygulanır.

Banka personeli, bu kanun ile Banka Meclisince düzenlenecek statü hükümlerine tabidir.

Banka Meclisi kararı ile sözleşmeli olarak yerli ve yabancı uzman çalıştırulabilir.

Ücret rejimi

Madde 33 — Banka Başkan (Guvernör) ve Başkan (Guvernör) yardımcılarının aylık ücretleriyle temsil ödenekleri, Bakanlar Kurulunca tespit olunur.

Yönetim Komitesi Başkan ve üyelerine, şubeler ve Banknot Matbaası Yönetim Komitesi başkan ve üyelerine, bu görevleri dolayısıyla aylıklarının üçte ikisini aşmamak kaydıyla verilecek ek ücret, Banka Meclisince tayin olunur.

Diğer memurların aylıkları, kendilerini atamaya yetkili Banka Meclisi ve Merkez Yönetim Komitesince, yukarıki ücretler gözönünde bulundurulmak suretiyle tespit olunur. Bu tespitte nazara alınacak esaslar ile memurlara ait görev seyahat yolundaki ve sair bütün hususlar 32 inci maddede gösterilen statüde belirtilir.

Personelin emekliliği

Madde 34 — Banka mensupları ile emekliliğe tâbi görevlerden banka meclisince seçilenler hakkında, Banknot Matbaası işçileri hariç olmak üzere 5434 sayılı kanun hükümleri uygulanır.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği günde, bankada görevli olanların emeklilik kesenekleri, 5434 sayılı kanunla tespit edilmiş bulunan keseneğe esas aylıkları üzerinden kesilir. Bu gibilerin aylık yükselmelerinde, haklarında aynı kanunun 15 inci maddesinin (B) bendinin ikinci fıkrası hükmü uygulanır. Emekliliğe tabi görevlerden gelen sözleşmeli personel hakkında da aynı kanun hükümleri uygulanır.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği günden sonra atanacakların emeklilik keseneğine esas aylıkları, 5434 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin (B) bendi hükmüne göre tespit edilir.

Sır saklama ve sorumluluk

Madde 35 — Banka mensupları, sıfat ve görevleri dolayısıyla Bankaya veya Banka ile münasebeti olan kişi ve kurumlara ait olmak üzere bildikleri sırların giz-

liligine riayet eylemek ve bu sırları kanunen yetkili kılınan mercilerden gayrisına herhangi bir suretle açıklamamakla yükümlüdürler.

Bu yükümlülük, Bankadan ayrılmaları halinde dahi devam eder.

Banka mensupları, görevleri ile ilgili olarak Bankaya verdikleri zararlardan ötürü, Borçlar Kanununun haksız fiil hükümlerine tabidirler.

KISIM — IV

Bankanın görev ve yetkileri

BÖLÜM — I

Banknot ihracı

Banknot ihracı ve tedavül mecburiyeti

Madde 36 — a) Bankanın ihraç etmiş olduğu ve ihraç edeceği banknotların tedavülü mecburi olup, bunlar hudutsuz ödeme kudretini haizdir.

b) Banka, 45, 46, 48, 50, 51, 52 ve 53 üncü maddelerde yazılı muameleler dolayısıyla banknot ihraç etme yetkisini haizdir.

Banknotların değiştirilmesi

Madde 37 — a) Banka, tedavülde bulunan banknotları gerekli gördüğü zaman yeni emisyonlarla değiştirebilir.

Tedavülden çekilen eski banknotlar, değiştirme işlemine başlandığı tarihten itibaren 10 yıl sonra zamanaşımına uğrar.

Gerek değiştirme işleminin başlayacağı tarih ve gerekse bu 10 yıllık süre içinde eski banknotların mecburi tedavül müddeti Banka Meclisince tayin ve keyfiyet Resmî Gazete ile ilân olunur.

b) Eskimiş ve yıpranmış banknotlar, Maliye Bakanlığı ile Banka arasında tespit edilecek esaslar dahilinde ve yönetmelikle kabul edilecek kabaretil usulüne göre, Bankaca yedek banknotlarla değiştirilir.

c) Tedavülden kaldırılan banknotlarla, eskimiş, yıpranmış veya kısmen ziyaa uğramış olması sebepleriyle değiştirilen banknotların iptâl ve yok edilmesine ilişkin esaslar yönetmelikle belirtilir.

Madenî para

Madde 38 — Hükümetçe, Hazine hesabına çıkarılacak madenî paranın birim değeri ile en yüksek haddi özel kanunla tayin edilir.

BÖLÜM — II

Türk Parasının istikrarını korumaya ilişkin görev ve yetkiler

İlan edilecek hususlar

Madde 39 — Banka, Banka Meclisince zaman zaman tespit edilecek, kendi işlemlerinde uygulayacağı reeskont, iskonto ve faiz hadlerini ve açık piyasa politikasının şartlarını ilân eder.

Bu hadler memleketin her tarafında aynıdır.

Dördüncü madde gereğince tayin olunan muadelet esasına göre, Banka Meclisince tespit olunacak altın ve döviz alış ve satış fiyatları ile bu maddenin II numaralı paragrafının (d) bendinde gösterilen hususlar hakkında 22 nci maddenin

3 üncü bendi uyarınca alınan kararlar keza ilân edilir. Bu ilânlar Resmî Gazete ile yapılır.

Para - kredi konusunda Bankanın görev ve yetkileri

Madde 40 — I - Banka:

a) Dördüncü madde esaslarını gözönünde bulundurmak suretiyle, ekonomik amaç ve hedeflerin sağlanmasına yardımcı olacak tarzda kredilerin hacim, nitelik, mahiyet ve temin şartlarını düzenler ve kredi sistemi içinde genel likidite ihtiyacını karşılar.

b) Ancak gerçek ticarî işlere dayanan ve millî ekonomi ihtiyaç ve icaplarına uygun maksatlara yarıyan faaliyetlere kredi tahsis edebilir. Banka, bu kredilerin, işbu maksatlara uygun şekilde kullanılmasını ilgili bankalar nezdinde kontrol yetkisini haizdir.

II - a) Kanunî karşılıklar:

Bankaların taahhütlerine karşı bulunduracakları umumi disponibilitenin asgari oranı Bankaca tespit olunur.

Bankalar yukardaki fıkra mucibince tesis edecekleri umumi disponibiliteden başka Banka nezdinde açılacak hususi bloke birer hesapta nakden munzam karşılık tesis etmekle mükelleftirler. Bu munzam karşılığın, Bankalar Kanununun 51 inci maddesinde zikri geçen aylık mevduat cetvellerinde umumi mevduattan bankalar mevduatının tenzilinden sonra kalacak bakıyeye oranı memleketin umumi iktisadi durumu gözönünde bulundurularak zaman zaman Bankaca tespit olunur.

Banka, kanunî karşılık ve bunlara verilecek faiz oranlarını, bankaların taahhütlerinin niteliğine göre farklı nisbetlerde tespite yetkilidir.

Kanunî karşılık oranlarının değiştirilmesi hakkındaki kararların ne zaman yürürlüğe gireceği ve kapsamı Bankaca tespit olunur.

Bankalar aylık mevduat cetvellerine göre bu mevduatlarında vaki artışa teka-bül eden munzam karşılıkları, mezkûr aylık cetvellerin verilme müddetleri içinde Bankadaki hususi hesaba yatırmak mecburiyetindedirler.

Yukardaki fıkra gereğince Bankaya yatırılacak munzam karşılıkların en çok % 20 si Bankaca tespit, Yüksek Planlama Kurulunca uygun mütalâa ve Bakanlar Kuruluna tasvip edilecek esaslar dairesinde Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ziraî finansmanlarına tahsis edilebilir.

Aylık mevduat cetvellerine göre mevduatın azalması halinde ilgili bankalar kenfiyeti Bankaya bildirerek azalmaya tekabül eden karşılığın iadesini talep edebilir. Banka, bu talepleri derhal yerine getirmekle mükelleftir. Banka, mevduatı olağanüstü çekilmekte olan bir bankanın talebi halinde, aylık mevduat cetvellerinin verilmesini beklemeksizin azalmaya tekabül eden karşılığı derhal iade eder.

Karşılık nisbetlerinin indirilmesi veya mevduat azalışı dolayısıyla gerekli iadenin Bankadaki hesaptan karşılanmaması halinde, bu fıkra gereğince ziraî finansmana tahsis edilen karşılıklardan iade zarureti hâsıl olduğu takdirde, bu tediyeye Hazinesin kefaleti altında Devlet Yatırım Bankasındaki karşılık hesabından derhal yapılır.

Banka, kanunî karşılıklar için tespit edilen oranları, müddetinde tesis etmeyen bankalara, eksik kısım üzerinden tespit edeceği bir nisbette cezai faiz tahakkuk ettirir.

b) Faiz oranları:

Banka, ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek azamî faiz oranları ile temin edilecek sair menfaatlerin ve tahsil edilecek masrafların mahiyet ve azamî hadlerini ve mevduatta vâde müddetlerini tayin ve bunların yürürlük zamanlarını tespit eder.

Yukarıki (a) ve (b) fıkralarında söz konusu kararlar, Yüksek Planlama Kuru-

lunun uygun mütalâası ve Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe girer.

c) Banka kredilerinin düzenlenmesi:

Banka, kalkınma plânları ve yıllık programların hedeflerine uygun olarak banka plâsmanları üzerinde keyfiyet ve kemiyet bakımından tanzim tedbirleri ittihaz eder ve umumî kredi hacmi ile umumî kredi hacmi içinde muhtelif kredi nevilerinin sektörler ve mevzular itibariyle tevezzüü tarzını ayarlar.

d) Diğer yetkiler:

Banka, taksitle satış yapan kurum ve kuruluşların kredi şartlarını; malî kurumlarca yapılan yatırımların nev'i ve miktarlarını ve verilen kredilerin şartlarını; özel sektöre mensup kuruluşlarca satışa çıkarılacak tahvillerin miktar, faiz ve satış şartlarını tespit edebilir.

e) Bankaya devredilen sair görev ve yetkiler:

Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin görev ve yetkileri Bankaya devredilmiştir.

BÖLÜM — III

Bankanın Hükümetle olan münasebetleri ve bununla ilgili görevler

Mali ve ekonomik müşavirlik, malî ajanlık ve haznedarlık

Madde 41 — I - Malî ve ekonomik müşavirlik:

Banka, Hükümetin malî ve ekonomik istişare organıdır. Bu sıfatla Banka, para ve kredi politikası konusunda Hükümetçe incelenmesi istenilecek hususlar hakkında mütalâa beyan eder.

Yabancı memleketlerle yapılacak malî ve ticarî anlaşmalar akdine ilişkin müzakerelerde Banka temsil olunur.

II - Malî ajanlık:

Devletin milletlerarası malî ve iktisadî münasebetlerinde Bankaya, Hükümetin malî ajanlığı verilebilir.

Banka, Devlet iç istikraz tahvillerinin malî servisini, özel kanunlara veya bunlara dayanan kararlara göre kambiyo denetlemesini ve dış ticaret rejimi tatbikatını veya benzeri işlemleri yapmakla görevlendirilebilir. Bu sıfatla yaptığı işlemlerden dolayı üçüncü şahıslar tarafından Bankaya sorumluluk tevcih edilemez.

III - Haznedarlık:

Banka, Hükümetin haznedarıdır. Bu sıfatla, özellikle, Devletin gerek içerde ve gerekse yabancı memleketlerde tahsilât ve tediyatını ve bütün Hazine işlemlerini ve havale işlerini ücretsiz yapar.

Hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, kurulu olduğu mahallerde Bankaya, kurulu bulunmadığı yerlerde muhabirlerine yatırılması zorunludur.

Banka, bu tevdiata faiz ödemez.

Özel denetim

Madde 42 — Maliye Bakanı, Bankanın işlem ve hesaplarını teftiş ve murakabe ettirebilir. Maliye Bakanlığı, bu hususta her nev'i malûmatı Bankadan talep edebilir.

BÖLÜM — IV

Bilgi isteme ve risklerin toplanması

Bilgi isteme yetkisi, bankaların yıllık bilançoları ve raporları

Madde 43 — Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar yıllık bilançoları ile

kâr ve zarar hesaplarını, İdare Meclisi ve murakıp raporları ile birlikte, Umumi Heyetlerinin toplantı tarihinden itibaren bir ay içinde Bankaya vermekle yükümlüdür.

Banka, bankalardan mevduat, kredi, döviz ve diğer işlemlerine ait her türlü bilgiyi isteyebilir. Şu kadar ki, bankalardan, müşterilerinin şahsî tevdiat hesapları hakkında bilgi istenemez.

Bankalar, Bankanın yukarıki fıkraya göre isteyeceği bilgileri Bankanın belirteceği süre içinde vermeye mecburdur. Banka, bankaların mali durumlarını takip ve tetkik eder, gerektiği takdirde, bunlar hakkındaki mütalâalarını teklifleri ile birlikte Maliye Bakanlığına bildirir.

Risk santralizasyonu

Madde 44 — Banka, Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların müşterilerinin risk durumlarını nezdinde toplamak maksadiyle bir risk santralizasyonu teşkilâtı kurar.

Bankalar, riks durumları hakkında Bankanın kendilerinden istediği bütün bilgileri, Bankanın talimatına göre belirteceği süre içinde ve formüllerle uygun olarak vermekle yükümlüdürler.

Risk Santralizasyonu Teşkilâtının bütün işlem ve kayıtları gizli olup, Banka ancak, ilgili bankaları, müşterilerinin veya kredi isteklilerinin risk durumları hakkında aydınlatabilir. Bilgi alma ve verme şekil ve şartları yönetmelikle belirtilir.

Bankaların keşide ettikleri protestolar, bankalara duyurulmak üzere Bankada toplanır. Bunların toplanma ve bankalara duyurulma esasları, Banka ile Türkiye Bankalar Birliği tarafından tespit edilir.

KISIM — V

Bankanın yapacağı işlemler

BÖLÜM — I

Kredi müesseseleriyle işlemler

Senet ve vesikaların reeskontu ve avansa kabulü

Madde 45 — a) Banka, asgari üç imzayı taşımak ve vadelerine en çok 120 gün kalmış olmak şartıyla, bankalar tarafından tevdi edilecek ticarî senet ve vesikaları reeskonta kabul edebilir. İmzalandan biri yerine, sigorta poliçeleri ile beraber olmak üzere emtiaya veya mahsule ilişkin makbuz senedi veya varant gibi teminatın dahi kabulü caizdir. Bu halde, emtia ve mahsulün kolaylıkla satılabilir neviden olmaları ve değerinin, senet tutarından, Bankanın tayin edeceği oranlardan fazla bulunması şarttır. Şu kadar ki, tayin edilecek oran % 10 dan az olamaz.

Banka, muteber saydığı iki imza ile istisnaen yetinebilir.

b) Sanayi ve maden işleriyle uğraşan gerçek ve tüzel kişilerin bir banka tarafından ibraz edilecek ticarî senetleri ile;

c) Küçük sanat erbabı, esnaf ve esnaf teşekküllerinin kredi ihtiyaçlarını karşılamakla kanunla görevlendirilmiş bulunan bankalar tarafından tevdi olunacak senetler;

Vadelerinin bitimine en çok 9 ay kalmış olmak kaydıyla, maddenin (a) bendindeki şekil ve şartlar içinde reeskonta kabul edilebilir.

d) Vâdesi 9 ayı aşmayan tarım senetleri de, ticarî senetler gibi reeskonta kabul edilebilir.

Banka yukarıki fıkralara göre reeskonta kabul edebileceği senetler karşılığında avans da verebilir.

Orta vâdeli reeskont ve avans işlemleri

Madde 46 — Banka, Banka Meclisince tespit edilecek esas ve şartlar dahilinde, bankalar tarafından tevdi edilecek, vâdelerine en çok beş yıl kalmış olan senetleri reeskonta kabul edebilir veya mukabilinde avans verebilir. Bu senetlerde, en az iki imzanın bulunması şarttır.

Bu madde gereğince kabul edilecek senetlerin nominal değerlerinin toplamı, 45 inci maddenin (b) ve (c) bentlerinde yazılı senetlerin nominal değerleri toplamını geçemez.

Reeskonta veya avansa kabul edilecek senetlerin en yüksek tutarı

Madde 47 — 51 inci madde hükmüne göre yapılacak işlemler hariç olmak üzere, Banka, sermayesi ile ihtiyat akçeleri toplamının % 10'unu aşan bir meblâğı ihtiva eden senet ve vesikaları reeskonta kabul edemeyeceği gibi, teminat olarak da kabul edilemez.

Tahvil karşılığı avans

Madde 48 — Banka, Devlet tahvilleriyle, Borsada kayıtlı diğer sağlam tahviller karşılığında, Borsa değerlerinin en çok % 80'i oranında ve 120 gün vâde ile bankalara avans verebilir. Şu kadar ki, kendi ihraç ettikleri tahviller karşılığında bankalara avans verilmez. Bu madde gereğince bankalara verilecek avansların toplamı 45 inci maddenin (a) bendinde yazılı senetlerin nominal değerleri toplamının 1/3 ünü geçemez.

Merkez ve Şubeler İskonto Komiteleri

Madde 49 — A) Merkez İskonto Komitesi:

İdare Merkezi İskonto Komitesi, Başkan (Guvernör) ın Başkanlığı altında, Banka Meclisince seçilecek iki üye ile ilgili Başkan (Guvernör) Yardımcısından kurulur.

Bu komite:

a) Bankanın kendi işlemlerinde uygulayacağı reeskont, iskonto ve faiz hadleri hakkında Banka Meclisine teklifte bulunmak;

b) Banka Meclisince verilecek yetkiler çerçevesinde kredi işlerini incelemek ve düzenlemek;

ile görevlidir.

B) Şubeler İskonto Komitesi:

Şubeler İskonto Komitesi, bu kanun hükümleri, Banka Meclisince kabul edilecek iskonto, reeskont ve avans yönetmeliği ve Başkanlık (Guvernörlük) ça verilecek talimatlar dairesinde kredi işlemlerini yürütmekle görevlidir.

Şubeler İskonto Komitesi, Şube Müdürünün Başkanlığında, yönetmelikle tespit edilecek görevlilerden kurulur.

Merkez İskonto Komitesine seçilecek iki üyeye, bu görevleri dolayısıyla aylıklarının üçte ikisini aşmamak kaydıyla verilecek ek ücret Banka Meclisince tespit olunur.

BÖLÜM — II

Hazine ve Kamu müesseseleriyle işlemler

Hazineye kısa vâdeli avans

Madde 50 — Banka miktarı carî yıl genel bütçe ödenekleri toplamının yüzde onbeşini geçmemek üzere Hazineye kısa vâdeli bir avans hesabı açar. Bu avans hesabına uygulanacak faiz haddi ile ekonomik durum gözönünde tutularak kullanılacak avans nispeti Maliye Bakanlığı ile Banka arasında kararlaştırılır.

Kamu müesseselerine kredi

Madde 51 — Banka, İktisadî Devlet Teşekkülleri ile iktisadî alanda faaliyet

gösteren katma bütçeli idarelerin hammadde ve mahsül alımı ile ilgili, mevsimlik ihtiyaçları için düzenleyecekleri en çok dokuz ay vâdeli bonolarını veya Hazine ke-fâletini haiz bonoların iskonto edebilir ve karşılığında avans verebilir.

Banka, bu teşekkül ve idarelere, yatırım ihtiyaçlarını karşılamak maksadiyle kredi veremez.

Banka, verdiği bu krediler üzerinde her türlü kontrol yetkisini haizdir.

Bu suretle kabul edilebilecek bonoların azamî hadleri ile bunlara uygulanacak iskonto ve faiz hadleri Banka Meclisince kararlaştırılır.

BÖLÜM — III

Açık piyasa işlemleri

Madde 52 — Banka, para arzını ve ekonominin likiditesini düzenlemek maksadiyle:

a) 45 inci maddenin (a) ve (b) bendlerinde yazılı şartları havi senetleri,

b) Devlet iç istikrazı, kamu idare ve müesseseleri tahvilleri ile ödenmiş sermayesi en az 10 milyon Türk lirası olan anonim şirketlerin borsada kayıtlı sağladıkları tahvillerini, alıp satabilir.

c) Hazinece gerekli provizyonların tesisi karşılığında, Devlet tahvilleri tanzim alış ve satışları yapabilir.

Maddenin (b) bendindeki işlemler Hazineye veya kamu idare ve müesseselerine kredi yardımı amacıyla yapılamaz.

Yukarıki fıkralar gereğince yapacağı işlemlere ait esas, miktar ve şartlar Banka Meclisince tayin ve tespit olunur.

Bankanın bu madde gereğince yapabileceği açık piyasa işlemleri sermaye ve yedek akçeleri toplamının beş mislini geçemez.

BÖLÜM — IV

Altın ve dövizle ilgili işlemler

Madde 53 — a) Banka, sikke veya külçe halinde altın alıp satabileceği gibi, altın ithâl ve ihraç edebilir ve altın karşılığında avans alıp verebilir.

b) Banka, vâdell ve vâdesiz her çeşit döviz alıp satabileceği gibi, döviz karşılığında avans verebilir, bankalara kurye kredisi tanyabilir. Banka ayrıca döviz olarak karşılıklı ve karşılıksız her çeşit avans ve krediler alabilir.

Bu fıkradaki işlemlerin esas ve şartları Banka Meclisince belirtilir.

c) Banka, ticaret ve ödeme anlaşmaları gereğince, muhabir bankalara kredi verebilir.

Son fıkraya gereğince alınıp satılan dövizlerden Bankaca konvertibl olduğu kabul edilemeyenlerin değerlerinde tahassül edecek değışikliklerden meydana gelecek kâr ve zarar Hazineye aittir.

İkraz limitleri

Madde 54 — 45, 46 ve 48 inci maddeler gereğince, Bankanın yapacağı ikrazların en yüksek haddi ve kredi nevelerine göre limitleri, ekonomik hedefler, millî para politikasının prensipleri, piyasanın kredi ihtiyacı, bankalar sisteminin likiditesi ve Bankanın portföy terekkübü göz önünde tutulmak suretiyle Banka Meclisince tespit olunur.

BÖLÜM — V

Sair işlemler

Madde 55 — Banka, Banka Meclisince tespit edilecek bankacılık işlemleri ve hizmetlerini yapabilir.

Banka, mevcut veya ilerde, şubelerin bulunduğu yerlerde açılacak bankalar-arası takas odaları işlemlerine nezaret eder.

KISIM — VI

Bankanın yapamayacağı işlemler

Madd 56 — Banka:

a) Bu kanunla açıkça yetki verilen işlemler dışında karşılıksız kredi açamaz ve avans veremez.

b) Her ne şekilde olursa olsun, kefil olamaz ve teminat veremez.

Millî Piyango için verilecek kefalet bu hüknün dışındadır.

c) Portföyünde mevcut senetleri teccid edemez.

d) Müccerret gayrimenkul alımı ile ilgili senet ve vesikaları reeskonta kabul edemeyeceği gibi, bunlar üzerine avans da veremez.

e) Bu kanunla tasrih edilen hususlar dışında, Banka, kendi ad ve hesabına hiç bir iş ve ticaret yapamayacağı gibi, başka şirket ve müesseselere de iştirak edemez; hisse senedi satınalamaz ve bunları avansa kabul edemez.

Banka ancak, Banknot Matbaasında bedeli karşılığında hisse senedi, tahvil, pul, kıymetli kâğıt ve yabancı banknot basabilir.

f) Banka, kendi ihtiyacı için gerekli şube, arşiv ve lojman binaları ile Banka personelinin kültür ve mesleki bilgilerini artırmak, sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kurs binaları, revir, dinlenme yerleri ve hizmetle ilgili sair gayrimenkuller dışında gayrimenkul iktisap edemeyeceği gibi, kendi alacağından dolayı kanunî yollardan temellük eylemek zorunluluğunda kaldığı gayrimenkulleri, ihtiyacı için kullanmadığı takdirde, en çok üç yıl içinde elden çıkarmaya mecburdur. Bu süre zaruret halinde Maliye Bakanlığınca uzatılabilir.

KISIM — VII

Banka hesapları ve bilânçosu, bülten, istisna, muaflik ve çeşitli hükümler

BÖLÜM — I

Banka hesapları ve bilânço hesap dönemi

Madde 57 — Bankanın hesap dönemi, takvim yılıdır.

Bilânço ve rapor

Madde 58 — Banka, her takvim yılı sonu itibariyle düzenleyeceği bilânço ve kâr ve zarar hesabı ile yıllık faaliyet raporunu Genel Kurulun içtimandan evvel Maliye Bakanlığına tevdi eder ve bilânçoğu Resmî Gazete ile yayınlara.

Provizyonlar ve hususî ihtiyat

Madde 59 — Bankanın yıllık gayrisafi kârından, ertesi yıllarda Bankaya has işlemler dolayısıyla meydana gelebilecek muayyen riskleri karşılamak üzere Banka Meclisince uygun görülecek tutarlarda provizyonlar ayrılabilir.

Zamanaşımına uğriyan banknotlarla, 37 nci maddenin (b) fıkrası gereğince değıştirmeden doğan farklar hususî ihtiyata alınır.

Kârın dağıtılması

Madde 60 — Bankanın yıllık sâfi kârı, aşağıdaki şekilde dağıtılır:

a) % 20 si ihtiyat akçesi;

b) Hisse senetlerinin nominal değerleri üzerinden, % 6 oranında ilk kâr hissesi olarak hissedarlara;

c) Yukarıki yüzdeler tutarının düşülmesinden sonra kalan miktarın en çok % 5'i, iki aylık maaş tutarını geçmemek üzere Banka mensuplarına ve % 10'u fevkalâde ihtiyat akçesine;

d) Hisse senetlerinin nominal değerleri üzerinden Genel Kurul kararıyla en çok % 6 nispetinde ikinci kâr hissesi olarak hissedarlara.

Bu dağıtımdan sonra kalan bakiye Hazineye verilir.

Yeniden değerlendirme farkları

Madde 61 — Türk Parası değerinin değiştirilmesi halinde Bankanın aktif ve pasifindeki altın ve dövizlerin yeniden değerlendirilmesi dolayısıyla lehte veya aleyhte doğacak farklar yıllık kâr ve zarar hesapları dışında özel bir hesaba alınır.

Bu hesaba alınan meblâğın kullanılma veya itfa şekli ve şartları Maliye Bakanlığı ile Banka arasında tespit olunur.

Tasfiye

Madde 62 — Bankanın tasfiyeye girmesi halinde uygulanacak tasfiye esasları, bir kanunla tespit edilir. Tasfiye neticesinde hâsıl olan net varlıktan evvelâ hisse senetleri bedeli ödenir. Hisse senetleri başabaş ödendikten sonra kalan miktarın % 80'i Hükûmete, % 20 si hissedarlara tevzi olunur.

BÖLÜM — II

Banka bülteni

Madde 63 — Banka, her hafta sonu itibariyle hesap durumunu kısaca gösteren bir bülten yayınlıyarak, Resmî Gazete ile de ilân eder.

Bu bültende bir taraftan kasa mevcudu, altın mevcudu, döviz vaziyeti, dahilde ödenecek senetler toplamı, yabancı memleketlerdeki mevduatı, alacaklı olduğu diğer kıymetleri; diğer taraftan sermayesi, yedek akçeleri, tedavülde bulunan banknotların miktarı, Banka nezdindeki mevduatı ve borçlu olduğu diğer kıymetleri ile ayrıca, Bankanın kendi işlemleriyle ilgili yürürlükteki reeskont, iskonto ve faiz hadleri de gösterilir.

Bu bülten, gerekli görülecek müesseselere ve yabancı merkez bankalarına gönderilir.

BÖLÜM — III

Muaflık, istisna ve çeşitli hükümler

Vergi, resim ve harçdan muaflık

Madde 64 — Bankanın sermayesi, ihtiyaç akçesi, (A) sınıfı hisselerine isabet eden kâr ile ithâl edeceği külçe veya meskûk altınlar; Banknot Matbaası ve tesisatı için yapılacak ithalât, her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Banka, Banka işlemlerine müteallik bütün kâğıtlar, ilânlar ve saire dolayısıyla kendisi tarafından ödenmesi gereken Damga Vergisi ile her türlü resim ve harçtan muaftır.

Değer nakillerinde uygulanacak tarife

Madde 65 — Bankaya ait her türlü meskûk ve külçe altın ve Türk Lirası banknotlarıyla tahviller ve bonolar ve yabancı efektif dövizlerin Türk Havayolları A. O., Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi ve Denizcilik Bankası A.O. ve D.B. Deniz Nakliyatı T.A.Ş. vasıtaları ile nakillerinde ağırlık üzerinden navlun tarifi uygulanır.

Banka defter ve kayıtlarının mahiyeti

Madde 66 — Bankanın her türlü evrak, kayıt, defter ve senetleriyle bunlara dayanan hesap özetleri resmî belge sayılır.

Borçlunun ikametgâhı

Madde 67 — Banka ile işlem yapılması sırasında borçlu veya kefillerinin gösterdikleri adres, kanunî ikametgâh sayılır. Sonradan vukubulan değişiklikler, mahkeme ve icra yetkisini değiştirmez.

Ceza müeyyideleri

Madde 68 — a) Kanununun 43 ve 44 üncü maddelerinde gösterilen zorunluluk ve yükümlülükleri yerine getirmeyen bankalar ile sorumlu organları hakkında 7129 sayılı Bankalar Kanununun 68 inci; kanunun 40 ıncı maddesinin II nci paragrafının (a) bendi mucibince banka tarafından umumi dispoñibilite ve mevduat karşılıkları için tespit edilen oranları tesis etmeyen veya noksan tesis eden bankalar hakkında aynı kanununun 69 uncu ve (c) bendi mucibince aldığı ayarlama kararlarına aykırı hareket eden bankalar hakkında aynı kanununun 70 nci maddesinde gösterilen cezalar uygulanır.

Yükarıdaki fıkraya hükmüne göre kovuşturma yapılması Bankanın bildirmesi üzerine, Maliye Bakanlığı tarafından Cumhuriyet Savcılığına müzekkere yazılmasına bağlıdır. Bu takdirde, aynı kanununun 80 ve 81 inci maddeleri uygulanır.

b) Bu kanununun 35 inci maddesi hükümlerine aykırı hareket edenler, (a) bendinde yazılı kanununun 74 üncü maddesi gereğince cezalandırılırlar.

Geçici madde 1 — Banka Müdürler Kurulu, bu kanunun yürürlüğe girdiği günden itibaren Banka Meclisine inkılabeder; üyelerin görevleri müddetlerinin sonuna kadar devam eder. Müdürler Kurulunun personel temsilcisi üyesinin bu görevi bu kanunun yürürlüğe girdiği gün sona erer.

Geçici madde 2 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği günden itibaren, Banka Genel Müdürü Başkan (Guvernör) ve Banka Genel Müdür Muavinleri Başkan (Guvernör) yardımcıları unvanını alırlar ve görevleri müddetlerinin sonuna kadar devam eder.

Geçici madde 3 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği gün murakıp olanların görevleri, Banka Denetleme Kurulu üyesi olarak, sürelerinin sonuna kadar devam eder.

Geçici madde 4 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği gün Bankada görevli olan diğer şahısların görevleri devam eder.

Geçici madde 5 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği gün Banka portföyünde mevcut Hazine bonoları Maliye Bakanlığı ile Banka arasında ve T. Emlak Kredi Bankasına verilmiş olan Hazine kefaletini haiz tahvil mukabili avans hesabı, Maliye Bakanlığı, Banka ve ilgili müessese arasında tespit edilecek esas ve şartlar dairesinde tasfiye edilir.

Geçici madde 6 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği gün 1715 sayılı Kanun gereğince tedavüle çıkarılmış bulunan banknotlar, yeni bir emisyonla tebdil edilinceye kadar bu kanun hükümlerine tâbi olarak tedavülde kalır.

Geçici madde 7 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Banka Kredilerini Tanzim Komitesince ittihaz edilmiş bilcümle kararlar, Bankaca hilâfına karar alınmadıkça, hüküm ifade etmekte devam eder.

Geçici madde 8 — Bu kanunun 5 inci maddesiyle 15 milyon liradan 25 milyon liraya çıkarılmış bulunan sermayenin artırılan 10 milyon lirasına tekabül eden hisse senetlerinin tamamı (A) grupuna tahsis edilir.

Söz konusu 10 milyon liralık hisse senetlerine tekabül eden meblâğ, Banka nezdinde mevcut provizyonlardan, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yapılacak ilk Genel Kurul toplantısına kadar def'aten karşılanır.

Yürürlükten kaldırılan kanunlar

Madde 69 — 2/6/1929 tarih ve 1514 sayılı Evrakı Nakdiyenin İhtiyatları ile Değiştirilmesi hakkındaki Kanun ve 11/6/1930 tarihli 1715 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu ile bu kanunu değiştiren veya buna eklenen 12/2/1937 tarihli, 3133 sayılı, 12/6/1943 tarihli, 4431 sayılı 4/2/1948 tarihli, 5167, sayılı, 8/7/1948 tarihli, 5256 sayılı, 2/5/1949 tarihli, 5377 sayılı, 27/4/1955 tarihli 6544 sayılı, 18/5/1955 tarihli, 6571 sayılı, 25/6/1956 tarihli, 6758 sayılı, 24/2/1961 tarihli, 260 sayılı 3/1/1963 tarihli, 142 sayılı, 21/4/1965 tarihli, 583 sayılı kanunlar ile 7129 sayılı Bankalar Kanununun 33 üncü ve 47 inci maddeleri, 2279 sayılı Ödünç Para Verme Kanu-

nunun 302 sayılı Kanunla değişik 9 uncu maddesinin 2 nci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

12 Mayıs 1964 tarihli ve 468 sayılı Kanununun 4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kamu İktisadi Teşebbüsü sayılmaz ve bu kanunla konulan denetime tabi değildir. Bu Bankanın Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi, Anayasanın 94 üncü maddesinde söz konusu milli bütçenin incelenmesi yoluyla yapılır.

12 Mayıs 1964 tarihli ve 468 sayılı Kanununun 4 üncü maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

1 inci ve 2 inci fıkralarda yazılı idareler, kurumlar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, 1 inci fıkrada anlamında kamu tüzel kişisi sayılırlar.

Yürürlükteki kanunların işbu kanuna uymıyan hükümleri Banka hakkında uygulanmaz.

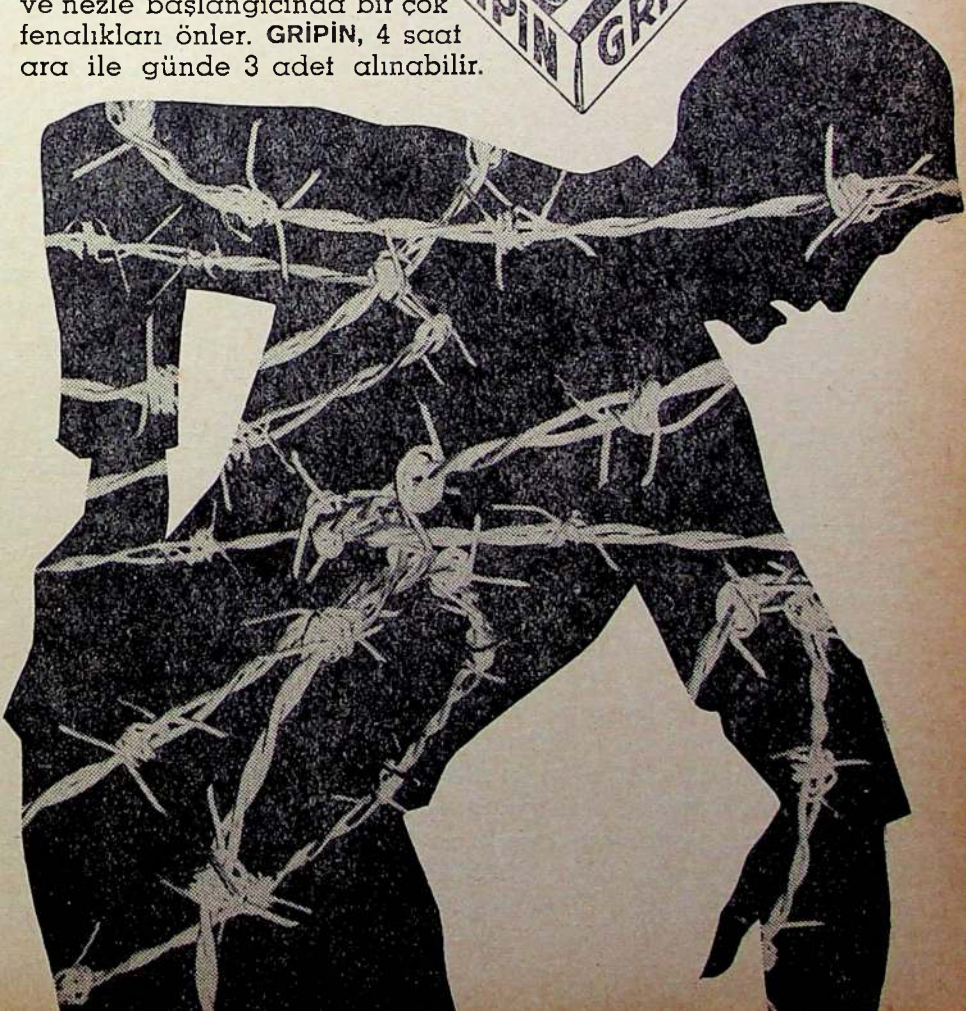
Yürürlük

Madde 70 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

vücutunuzu ağrılar kaplamışsa ...

...GRİPİN, soğuk algınlığından ileri gelen vücut ağrılarına, asabi ağrılara karşı faydalıdır. GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ve siyatik ağrıları teskin eder. GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında bir çok fenalıkları önler. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

Doç. Dr. Mustafa A. Aysan, misafir öğretim üyesi olarak Güney Afrika'da Cape Town Üniversitesinde bulunmaktadır. Güney Afrika İzlenimlerini «Güney Afrika Notları» olarak Dergimizde yayımlayacaktır. BANKA

Güney Afrika'ya Ocak ayı sonunda ulaştığımda en ilgi çekici bulduğum şeylerden biri yaz mevsimi, ikincisi ülkeyi kavuran kuraklığa rağmen güzelliğini korumuş olan tabiat. Deniz, dağ, ova ve yeşilin bütün renkleri görünüyor ne tarafa baksanız. Kap şehri, Afrikanın en güney ucunda, ünlü Ümit Burnu'nun 50 km. kadar kuzeyinde 700 bin nüfuslu bir şehir.

Avrupalı'nın Ümit Burnu'na devamlı yerleşme niyeti ile gelişi 1652 de olmuş ve tarihçiler Güney Afrika'nın kuruluşunu, Hollandalı Doğu Hint Şirketi tarafından gemi ve gemicilerin bakımını sağlamak üzere bu köprü başının kuruluşuna bağlamaktadırlar. Yerliler ve Avrupalı'lar ile Avrupalı bü yük devletlerin kendi aralarında yaptıkları uzun harplerden sonra 1910 yılında İngiltere dominyonluğu kurulmuş, 1931 yılında ülkede yaşayan Avrupalılara İngiliz Uluslar Topluluğu içinde bağımsızlık verilmiş, 1961 yılında İngiliz Hükümeti'nin ülkedeki ırk ayrımına karşı çıkması üzerine ülkede, İngiliz Uluslar Topluluğu dışında tam bağımsız federatif bir Cumhuriyet ilân edilmiş. En güneyde «Kap», ortada «Orange», Kuzeyde «Transval» eyaletlerinden kurulmuş Cumhuriyet yönetiminin bu eyaletlere göre üç başkenti var. Kap şehrinde iki Meclisli Parlatentonun, onun 1000 km. kadar kuzeyinde Bloemfontein şehri yargı organının, onun 1000 km. kadar kuzeyinde Pretoria'da yürütme ogranının başkentleri olarak tayin edilmiş. Çok pahalı ve yönetimi çok güç olan böyle bir siyasal yapı, Federasyon'un kurulabilmesi için kaçınılmaz olmuş. Eyaletler bir tek başkent üzerinde anlaşamamışlar. Böylece, bir sözlü soruya cevap verebilmek için Bakanlar 2000 km. katetmek zorunda kalmaktadırlar.

Şimdi 20 milyonu aşmış olduğu tahmin edilen ülke nüfusu, 1967 de 19 milyona yakın. Güney Afrika'nın sosyal, siyasal ve ekonomik yapısını çok önemli şekilde etkileyen ve sayısı 330'u aşmış çok karışık bir kanunlar topluluğu ile ve «Irkların ayrı ayrı geliştirilmesi» adı verilen resmî hükümet politikası ile uygulanan sıkı çerçevelere bağlanmış siyasal rejim, ırklar nüfusunun ayrı ayrı verilmesini ve incelenmesini gerektirmektedir.

Güney Afrika Nüfusunun Irklar Arasındaki Dağılımı

	Nisbet %		Sayı (Milyon kişi)	
	1911	1960	1967	1967
Beyazlar	21,4	19,4	18,8	3,5
Zenciler	67,2	68,2	68,2	12,7
Beyaz - Avrupalı dışındaki ırklar karışımı melezler	8,8	9,4	9,6	1,8
Asyalılar	2,6	3,0	3,4	0,6
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	19,6

Kaynaklar : 1 — «The South African Economy» Houghton Hobart, D. Oxford University Press, London, 1964.

2 — «Key To Africa» Brigs, Robin, Chekpress (Pty) Ltd. Johannesburg. 1968.

Ülkede 7 dil konuşulmaktadır. Bunlardan İngilizce ile İngilizce, Almanca, Kuzey Avrupa dillerinden bazılarının karışımından doğmuş «Afrikaans» dili resmî diller olarak kabul edilmiş, önemli belge ve yayınların hepsi bu iki dil ile yayınlanmaktadır. Ülkede Hristiyan Dininin çeşitli mezhepleri çoğunluğu teşkil etmekte, çok az da olsa Müslüman ve Hindu Dinleri benimsenmiş bulunmaktadır.

Dünya altın üretiminin % 77'sini sağlayan ve \$ 1,5 milyar tutarında altın stoku bulunan Güney Afrika'nın parası «Rand», dolardan daha değerli. 1 Rand = 1,7 U.S. doları.

Cari fiatlarla 1968 Gayri Safî Millî Hasılası 10 milyar Rand'ın (17 milyar U.S. dolar) biraz üzerinde. Güney Afrika'da GSMH'dan kişi başına 500 Rand (\$ 850) düşmektedir. Afrika'da kurulmuş 50 devlet sınırları içinde yaşayan 320 milyon kişinin % 5'inden azına sahip olan Güney Afrika, bu ölçüye göre, bu devletlerin en zengini durumuna gelmiş bulunmaktadır. Aynı ölçüye göre, ondan daha sonra gelen en zengin ülkenin kişi başına GSMH'sının iki mislini aşkın bir gelişme seviyesine ulaşmıştır.

Ancak, gelir dağılımı, aşırı derecede adaletsiz bulunmaktadır. Bu konuda taze rakam bulmak oldukça güç ise de, 1964 de yayınlanmış bir araştırmaya göre, 1952 yılında beyazlarda fert başına düşen gelir, beyaz olmayanlarınkinin 10 misli seviyesindedir. 1954 yılındaki ikinci bir araştırma beyazlarda yıllık ortalama aile gelirinin 3232 Rand (\$ 5.500) zencilerde 290 Rand (\$ 500) olduğunu tesbit etmiştir. 1960 yılındaki bir araştırma, beyaz olmayanlarda gelir seviyesinin, beyazlarınkinin 1/5'i seviyesinde olduğunu tahmin etmiştir. Son yıllarda hükümet, seçim endişeleri ile gelir vergilerini azaltıp, vasıtalı vergileri artırmakla meşgûl olduğu için, gelir dağılımında büyük değişiklik olmadığı sonucuna ulaşmak gerekli olmaktadır. Bu konuda

bulabildiğim tek bilgiye göre, 1949 - 1954 yılları arasında beyaz olmayanların gerçek gelirlerinde % 6,5 bir azalma olmasına karşılık, aynı süre içinde beyazların gerçek gelirleri % 46 artmıştır.

Ülke zenginliğinin temelinde madencilik var. Altın, elmas, taş kömürü, bakır, demir, asbestos, antimuan, manganez, krom, çinko, uranium, mika, platin, nikel, kurşun, gümüş, titanum madenleri GSMH'nın % 12,2'sini sağlamak ve ithalâtın yarısı altın ihracatı ile karşılanmaktadır. Son yıllarda hızlandırılmış bulunan sanayileşme sonunda, imalât sanayii GSMH'nın % 20'sini sağlayacak seviyeye yükseltilebilmiştir. Tarım oranı % 11 civarındadır.

Afrika kıt'asında üretilen elektriğin % 57'si Güney Afrika'da üretiliyor; 40 milyar Kwh. 1700 kişiye bir doktor düşüyor. 717 hastahanesinde 128000 yatak var. Ülkede 16 Üniversite, 89 kolej, 1042 lise, 10771 ilkokul var. Öğrenci toplam sayısı beyaz okullarda 775 bin, zenci okullarda 2,2 milyon.

Ticaret Fakültesine bağlı İşletme Okulunda ders verdiğim Capetown Üniversitesinin 10 Fakültesinde 8.000 öğrenci ders görüyor. İşletme okulu İstanbul İşletme İktisadı Enstitüsüne benzer şekilde vak'a metodu ile daha ziyade iş tecrübesi olan yüksek okul mezunlarına 9 aylık bir ihtisas öğrenimi veriyor. Diğer fakültelerde dersler klâsik konferans usulü ile veriliyor. 1959 yılına kadar zencileri de kabul etmekte olan Üniversite, o yılda, Üniversitenin muhalefetine rağmen çıkarılan bir kanuna göre bu haktan mahrum edilmiş; şimdi bütün öğrencileri beyaz.

Ülke ekonomisi oldukça hızlı (yılda % 7) olarak gelişmekte. Ekonominin en önemli meselesi vasıflı işçi azlığı. Zencilerin yapabileceği işler çok sınırlı olduğu için, onların vasıflı işçi haline gelebilmeleri oldukça güç oluyor. En son ekonomik gelişmeleri ve ekonominin özelliklerini sizlere başka bir yazıda daha ayrıntılı olarak sunacağım.

Güney Afrika'da en hızlı gelişme sermaye ve para piyasalarında. En modern metodları uygulamaya çalışan bankalar, yatırım ortaklıkları holdingler içinde son derecede hareketli bir «Menkûl Kıymetler Borsası», iş hayatının en belirli özelliğini teşkil ediyor. Johannesburg'daki tek menkûl kıymetler borsasında kayıtlı 750 anonim şirketin hisse senetleri ve tahvilleri işlem görüyor. Borsayı ve bir kaç malî kurumu ziyaret ettikten sonra o konuda da ayrıntılı yazılar sunacağım.

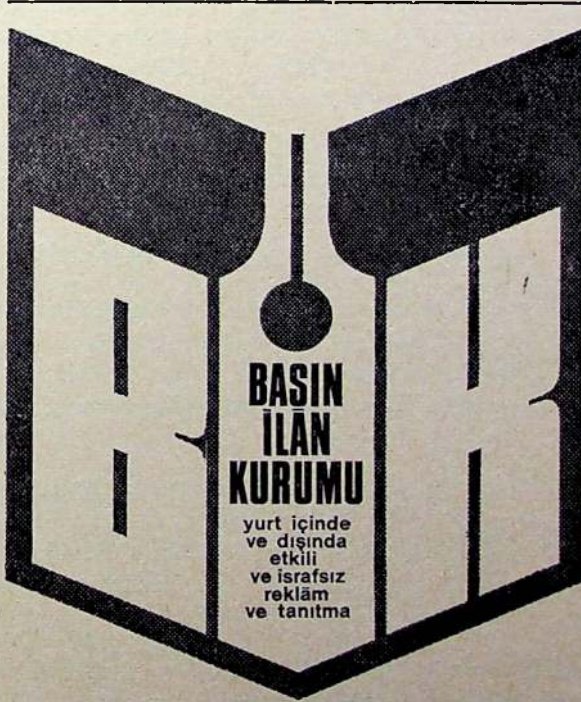

Yarım Asırlık meslek tecrübesiyle
Her çeşit sigorta ihtiyacında

ŞARK SİGORTA T. A. Ş.

SAYIN HALKIMIZIN HER ZAMAN
HİZMET VE EMRİNDEDİR

Bankalar Cad. Şark Han - Karaköy, İstanbul Tel 49 04 10 - 11 - 12

Yayın organları hakkında bilgi sağlanır * Eskiz ve program hazırlanır
Objektif tavsiyelerde bulunulur * Tespit edilen programlar titizlikle
yürütülür.

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no.1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01, İstanbul

(Basın : 60263)

BANKACILARIN EĞİTİMİ PROBLEMİ

Yıldırım KILKIŞ

A — Giriş :

Bankacılık faaliyetlerinin gelişmesi ve yayılması dolayısıyla bankaların memleketimizdeki önemi artmakta ,şubeler, iş hacimleri ve personel sayısında son yıllarda hızlı gelişmeler görülmektedir.

Bankacılık ile ilgili konuların, diğer iktisadî faaliyetlerden farklı olan özellikleri bankalar arası rekabetin şiddeti, sür'atle çoğalan şubeler için istihdam edilen personelin bir çok bilgilerle mücehhez olmasını gerektirmekte, ayrıca müşterilerin ihtiyacına uygun olarak geliştirilen yeni yeni bankacılık hizmetleri de banka personelinin özel surette eğitimini gerekli kılmaktadır.

Bu ihtiyaç bir çok gelişmiş memlekette de duyulmakta ve bankacılık eğitimi alanında çok sistemli çalışmalar yapılmaktadır. Aşağıda bu konuda iki örnek verilmektedir:

Amerika Birleşik Devletleri'nde Bankacılık Eğitimi (*)

Son yıllara ait bazı gelişmeler ve bunlarla ilgili rakamlar, A.B.D. nde bankaların bankacılık eğitimine ne kadar önem verdiklerini ortaya koymaktadır. 1968 de bankacılık okullarına 13.000 banka memuru gönderilmiş ve bunlar için ödenen kaydiye, harç ve sair masraflar toplamı 5.000.000.— doları geçmiştir.

A.B.D. nde 68 bankacılık okulu bulunmaktadır. Bu okulların 37 si mahallî devlet okulları şeklindedir. Hemen hemen her mahallî devletin bankacılar birliği mevcut olup, bunların dışında Amerikan Bankalar Birliği ve bu Birliğin eğitim teşekkülü olan Amerikan Bankacılık Enstitüsü kurulmuş bulunmaktadır.

68 bankacılık okulunun 9'u münhasıran ileri bankacılık kursları; 17 si ise özel bankacılık kursları yapmaktadır. Yukarıda sayılan 26 okulun dışında kalan okullar ise, «Genel Bankacılık Okulları» olarak isimlendirilmektedir. Bunlar, bankacılık hakkında genel bilgiler vermekte bankacılık fonksiyonları

(*) Bu bölümdeki bilgiler «Banking» Dergisinin 1969 Şubat sayısından derlenmiştir. Sahife 47, 48 ,104.

konularında eğitim yapmaktadırlar. Genel Bankacılık Okullarında yapılan eğitim, yeni memurlar için kısa kurslar, tecrübeli memurlar için 3 yıllık ileri bankacılık programları şeklinde geniş kapsamlıdır. Özel Bankacılık Okullarında ise ziraat bankacılığı, kredi idaresi, gayrimenkül bankacılığı, sosyal sigorta fonları, yatırım şirketleri gibi konular üzerinde durulmaktadır. New Jersey'de mahalli devletin bankalar birliğinin desteklediği iki okulda, elektronik makineler ve tanıtma ihtisası yapılmaktadır.

A.B.D. ndeki bankacılık okullarının, bankalar, malî müesseseler ve Amerikan Bankalar Birliği desteklemektedirler. Bu okulları idarecileri iki yılda bir toplanarak, bilgi, tecrübe ve program konularında görüşürler; ders vermek için istifade edilecek bankacıların nasıl temin edileceğini münakaşa ederler.

İsviçre'de Bankacılık Eğitimi :

İsviçre'de, İsviçre Bankalar Birliği 1968 yılının sonlarında, meslek öncesi bankacılık eğitimi için bir okul açmak kararı almış bulunmaktadır. Cenevre'de açılacak olan bankacılık meslekî rehberlik okulu, bu alandaki faaliyetlerini dört kısımda yürütecektir:

- Ticarî çıraklık kursları,
- 15-18 yaşındaki gençler için meslekî eğitim kursları,
- Meslekî geliştirme kursları, (bu kurslar Cenevre Ticaret Fakültesine işbirliği yapılarak yürütülecektir),
- Pratik bankacılık tecrübesi kursları.

B — Türkiye'de Bankacılık Eğitimi :

Bankacılıkla ilgili eğitimde, anlaşıldığı üzere, iki ana gaye vardır. Birisi, banka memurlarına, bankacılığın esaslarını, tekniklerini ve problemlerini öğretmek; diğeri ise, bankaların sevk ve idaresile ilgili problemlerin tespiti, tahlili ve halledilmesi için yeterli bilgiyi vermek.

Yukarıda sayılan gayeler, memleketimiz için de câridir. Zira bankaların faaliyet sahaları ve iş hacmi büyümekte, şube ve personel sayıları artmaktadır.

Memleketimizde banka şubeleri ve banka personeli sayısındaki son yıllardaki gelişmeler aşağıda gösterilmiştir : (Zincirleme indeks)

Yıllar	Şube sayısı	Yıllık Artış		Personel Sayısı	Yıllık Artış	
		Oranı	%		Oranı	%
1961	1725	—	—	31.945	—	—
1964	1909	110,7		38.787	121,4	
1965	1981	103,8		40.837	105,2	
1966	2058	103,9		45.396	111,1	
1967	2223	108,0		50.113	110,3	
1968	2551	114,8		56.842	113,4	

Bankalarımızda çalışan personelin, bankacılıkla ilgili bir ön eğitim görmesi için memleketimizde hiç bir imkân yoktur. Bu müesseselerde çalışanların, seçtikleri meslekte yetişmeleri için yapılması gerekli husus, nazarı olarak iki kısımda mütalâa edilebilir:

1 — Meslek öncesi bankacılık eğitimi :

2 — Meslek sonrası bankacılık eğitimi:

1 — Meslek Öncesi Bankacılık Eğitimi :

Bu hususta eğitim yapan bir müessese memleketimizde mevcut değildir. İktisat ve Ticaret eğitimi veren, İktisat Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisadî ve Ticarî İlimler Akademileri ve Ticaret Liseleri Para, Banka Kredi, Finans dersleri adı altında bankacılığa da değinen, konuları okutmaktadırlar. Ancak bu derslerde, bankacılık ile ilgili uygulamalar dışında son derecede genel bilgiler verilmektedir. Bu dersleri görerek yetişenler bankalarda çalışmaya başlayınca mevduat, hesabı carî, kredi, kambiyo, banka muhasebesi, iştirâkler, tasarrufu teşvik, faiz ve komisyon, kontrol gibi özellik arzeden işlemleri ve bunların yürütülmesini, ancak işe girdikleri yerde öğrenmek zorunda kalmaktadırlar. Her iş için, çalışan müessese bir mektep olursa da, yukarıda saydığımız bankacılık konu ve işlemleri, her bankada esas itibarile aynı olduğundan bu hususta meselâ A.B.D. nde olduğu gibi meslek öncesi bankacılık kurslarına ihtiyaç vardır.

2 — Meslek Sonrası Bankacılık Eğitimi :

Bu alanda ihtiyaç hisseden bankalarımız, personelin eğitimi için çeşitli imkânlardan yararlanmakta ve masraftan kaçınmamaktadırlar.

Memleketimizde bankacılık eğitimi ancak meslek sonrası eğitim şeklinde yapılmaktadır. Bu hususta yapılan çalışmaları ikive ayırmak mümkündür:

a) Banka - içi eğitim

b) Banka - dışı eğitim

a) Banka - İçi Eğitim :

Bankalarda çalışmaya başlayan personelin, meslek öncesi bankacılık eğitimi görmek imkânlarının bulunmaması dolayısıyla, memleketimizde bazı bankalar, banka - içi eğitim çalışmalarına önem vermek ihtiyacını duymuşlardır. Hâlen kendi personeline temel bilgiler, ileri bankacılık kursları ve yüksek kademedeki banka idarecilerine mahsus olmak üzere muhtelif programlar uygulayan bankalarımız mevcuttur.

Bu kurslara iştirâk edecek olan banka personelinin, müesseseye bağlı olduğu kanaatını uyandıranlar arasından seçildiği ve bu sebeple, kursların ancak asgarî iki yıllık kıdeme ulaşanlara yapıldığı görülmektedir. Asgarî iki yıllık kıdem sahibi banka memurlarının temel bankacılık bilgilerile, eğitime tâbi tutulmaya başlamalarının, iki yıllık çalışma süresince memur zaten bir hayli temel bilgi edineceğinden, kanaatımızca biraz geç bir «başlama» olduğunu ifade etmek isteriz.

b) Banka - Dışı Eğitim :

Memleketimizde banka-dışı bankacılık eğitimi sağlayan iki müessese vardır: Bunlardan birisi Türkiye Bankalar Birliğinin Bankacılık Eğitim Merkezi, diğeri ise Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'dür.

Bu müesseseler, bankacılık alanında muntazam eğitim programları tertiplemekte ve uygulamaktadırlar.

Bankacılık Eğitim Merkezi :

2.7.1958 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun 57 inci maddesi dairesinde, 8.10.1958 tarihli ve 4/10820 sayılı Kararname ile kurulmuş bulunan Türkiye Bankalar Birliği'nin gayesi, adı geçen Birliğin ana nizamnamesinin 2 nci maddesinde açıklanmıştır. Bu maddenin, bankacılık eğitimi ile ilgili (a) bendi şöyledir: «*Bankacılık mesleğini geliştirmek maksadile her türlü tedbirleri almak*».

1958 yılında kurulmuş olan Türkiye Bankalar Birliği, ancak 1968 de «Bankacılık Eğitim Merkezi» adı altında meslekî tedrisata başlayabilmiştir.

Bankacılık Eğitim Merkezinin 1968 - 1969 ders yılında yaptığı eğitim iki sömestre olarak 6 ay sürmüş ve muhtelif bankadan yönetici niteliğinde 105 kişi kurslara katılmıştır.

Bankacılık Eğitim Merkezinin 1968 - 1969 ders yılı müfredat programına göre, aşağıdaki konular ele alınmaktadır:

— Para, kredi ve banka	— Kambiyo kontrolü
— Banka işletmeciliği	— Bankacılık yönünden vergi
— Malfî tablolar analizi	— Ortak Pazar'da bankacılık ve ilgili teşekküller
— Bankalar ve Devlet	— Banka hukuku
— Bankaların Merkez Bankası ile münasebetleri	— Bankalar yönünden medenî hukuk kuralları
— Orta ve uzun vâdeli kredi müesseseleri	— Bankalar yönünden borçlar hukuku kuralları
— Milletlerarası iktisadî ilişkiler ve ödemeler	— Bankalar yönünden ticaret hukuku kuralları
— Dış ticaret ve bankalar	— Takip hukuku.

Bankacılık Eğitim Merkezinden başka, öğrendiğimize göre, Ankara'da bulunan Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde kurslar açmakta, ayrıca, ticaret hukuku ve bankacılıkla ilgili konularda mektupla öğretim yapmaktadır.

Ayrıca, bankaların talebi üzerine, İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadî Enstitüsü, zaman zaman, muayyen bir bankanın personeline veya bankaların personeli için özel amaçlı kurslar tertiplemektedir.

C — Sonuç :

Memleketimizde, banka personelinin sayıca artması, bankaların şube sayısının çoğalması ve bankalar arasında rekâbetin şiddeti, bankacılık hizmetleri alanında yetişmiş personel ihtiyacının çok olduğunu göstermektedir. Bir banka şubesi başına ortalama 22 memur düştüğüne göre her açılan şube, bu sayıda elemanın bulunmasını ve istihdamını gerekli kılmaktadır.

Diğer taraftan bankaların personeline ödediği ücretlerin toplam ücret artışına nazaran yavaş bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. 1960 - 1968 yılları arasında, mesleklere göre ücret artış oranları şöyledir:

	%
Tarımla uğraşanlar	125 (1960-64 oranıdır)
Toptan ve perakende ticaret	132
Bankalar ve diğer mali kurumlar	154
Kimyevi madde ve mamülleri imalatı	156
Gıda maddeleri sanayii	157
Dokuma sanayii	159
İnşaat	176
Matbaacılık, neşriyat v.s.	179
Kömür madenciliği	185
Ulaştırma	199
Sıra metal sanayileri	206
Sigortalar	263

Bu ücret artış nispetlerinin ortalaması % 179 dur. Görüldüğü gibi banka ve diğer mali kurumlarda çalışanların ücretlerindeki artış, ortalamanın pek altında kalmaktadır.

İstanbul ücretliler geçim indeksi ise aynı devre zarfında % 150 civarında bir artış göstermektedir. Bu rakamlar, bankalarda ve diğer mali kurumlarda çalışanların yetersiz ücret aldıklarını ortaya koymaktadır.

Tabiatile bu durum, bankalarda çalışan personelin tahsil seviyesine ters edecektir. Yüksek tahsil yapmış olanlar bankalarda çalışmaya pek iltifat etmeyecek, çalışsa bile, ilk fırsatta daha yüksek imkânlar veren müesseseleri tercih edeceklerdir. Buna göre, bankaların personel cirosu (yıl zarfında çalışanlara oranla işten ayrılanlar) yükselecektir. Yeniden işe alınacak ve orta ve lise seviyesinde tahsili olan elemanların mesleki eğitimi ise, muhakkak ki çok daha önem arzeden bir konudur.

Türkiye Bankalar Birliğinin raporlarına göre son 1961 ile 1968 yılları arasında bankalarda çalışanların sayısı 24897 kişi artmıştır. Bu rakam yıllık yeni istihdamın 3556 kişi olduğunu ortaya koymaktadır. Bankalarımıza her yıl, bankacılık temel eğitimi görmüş 3500 kişinin temini için tedbir alınmasının zarureti açıkça anlaşılmaktadır.

Yukarıda açıklanan durum karşısında, bankalarımız için özellikle orta ve lise tahsilinden sonra, bankacılık eğitimi yapan müesseselere ihtiyaç olduğuna inanıyoruz.

Bu müesseselerin, Türkiye Bankalar Birliğinin Bankacılık Eğitim Merkezi gibi yalnız yönetici niteliğindeki elemanlara değil, bilhassa «Bankacılık Meslek Okulu» şeklinde, banka memuru olacaklara gerekli temel bilgileri veren müesseseler olması zaruridir.

Bankalar Birliğinin, Üniversitelerimizin ve müteşebbislerin, yukarıda açıklanan ihtiyacı karşılamak üzere düşünmeleri ve faaliyete geçmelerini arzu ediyoruz.

Bu suretle her yıl en az 3500 gencin meslekî eğitim görmesi sağlanacak, bankalar daha verimli çalışmak imkânına kavuşacak ve üniversitelere karşı tehacün muhtemelen bu sayıda azalacaktır.

BİLÜMUM BANKA MUAMELELERİ İÇİN

TÜRKİYE BANKASI

hizmetinizdedir

Umum Müdürlük - Ulus Meydanı (Ankara)

CARİ HESAPLAR ● HAVALE ● TİCARİ SENETLER ● KREDİ MEKTUPLARI
● KEFALET MEKTUPLARI ● DÖVİZ ALIM VE SATIMI ● SEYAHAT
ÇEKLERİ ● İTHALÁT AKREDİTİFLERİ ● KİRALIK KASALAR ● v. s.

DÜNYANIN HER TARAFINDA MUHABİRLERİ VARDIR

UZUN VADELİ FON İHTİYACI (*)

Dr. Cevat SARIKAMIŞ

— II —

Giriş

Banka Dergisinin Aralık 1969 sayısında işletmelerin uzun vâdeli fon ihtiyacını doğuran nedenler ve bu ihtiyacın kaynakları üzerinde durulmuştu. Bu yazıda ise uzun vâdeli fon ihtiyacının giderileceği alternatif kaynakların değerlendirilmesi ve en uygun kaynağın seçimi anlatılacaktır.

Fon ihtiyacının karşılanacağı şirkete açık kaynaklar değerlendirilir ve bu kaynaklardan en uygun olanı seçilirken, seçimi yapan şirket organının bir görüş açısını benimsemesi ve değerlemeyi o açıdan yapması gerekir. Seçilecek kaynağın şu ya da bu olması başta mevcut ortaklar olmak üzere mevcut alacaklıları, gelecekteki ortakları ve gelecekteki alacaklıları yakından ilgilendirir. Örnek olarak uzun vâdeli fon ihtiyacının öz varlık kaynağından finanslanması borçlar/öz varlık oranını düşüreceğinden mevcut ve gelecekteki alacaklıları memnun ederken; mevcut ortakların, şirketteki sermaye oranlarını ve/veya hisse başına kazançlarını azaltacağı için hoşuna gitmeyebilir. İhtiyacın tahvil çıkarılması yolu ile giderilmesi ise mevcut ve gelecekteki alacaklıların risklerini artırırken mevcut ortakların hisse başına kazançlarını artırmak ve sermayeye iştirâk oranlarını değiştirmemek sureti ile onların çıkarına olabilir. Şu halde alternatifler arasından seçim yapılırken seçimi yapacak organın benimseyeceği görüş açısı önem kazanmaktadır. Bu duruma göre seçimi yapacak şirket yönetiminin bir tarafın çıkarlarını benimsemesi ve o tarafın görüş açısından probleme bakması zorunludur. Bu tarafın mevcut ortaklar olması normaldir. Zira şirket yöneticileri şirketi onlar nam ve hesabına yönetmektedirler ve korumak, değerlendirmek ve randımanlı çalıştırmak sorumluluğunu yükledikleri sermaye fonları mevcut ortaklara aittir. Bu nedenlerdir ki, bu yazımızda biz de probleme mevcut hisse sahipleri açısından bakacak ve alternatiflerin değerlendirilme yollarını bu yönden ele alacağız.

Alternatif Fon Kaynaklarının Değerlendirilmesi

Uzun vâdeli fon ihtiyacının karşılanacağı fon kaynakları geçen yazıda da belirtildiği gibi iki ana grupta toplanır. Bunlardan biri uzun vâdeli banka

(*) Bu yazının ilk kısmı Aralık 1969 sayımızda yayınlanmıştır.

ve şahıs borçları ile tahvili içine alan dış kaynaktır. Diğeri ise öncelikli ve âdi hisse senetleri ile dağıtılmamış kârların oluşturduğu öz varlıktır. Dış kaynak grubunu oluşturan banka ve şahıs borçları ile tahvili uzun vâdeli kaynak seçimi analizlerinde ayrı alternatifler olarak almak - tekniğin açıklanmasını amaç edinmiş olan bu yazımızda - gereksiz addedilmektedir. Zira hesaplamalara dayanan analizlerde dış kaynağı oluşturan unsurların her birine ait hesaplamalar tamamen aynıdır. Faiz fiatlarının ve geri ödeme taksitlerinin farklı oluşları hesaplama sonuçlarını farklı kılabilir ki, bu da bu yazının amacı açısından dikkate alınacak önem taşımamaktadır. Bunun içindir ki, burada dış kaynağı tek bir alternatif - tahvil - olarak almakla yetinilecektir. Öz varlık grubunu oluşturan unsurlar için de aynı yargıyı ileri sürmek yanlış olmaz. Bunun yanında, öz varlığı oluşturan unsurlardan öncelikli hisse senedi ile dağıtılmamış kârları bir kenara bırakarak, sadece âdi hisse senedini tahvile karşı bir alternatif olarak almak için şu hususlar da ileri sürülebilir: Öncelikli hisse senedi gerek tatbikatta gerek Türk Ticaret Kanunumuzda ayrıntılı olarak tanımlanıp uygulamaya konulmamıştır. Bunun için ayrı bir alternatif olarak dikkate alınmamasında bir sakınca yoktur. Dağıtılmamış kârlarla finanslama ise, dış kaynak alternatifinin karşısına bağımsız bir alternatif olarak nadiren çıkabilir. Zira bu kaynak şirketin yıllık kârları ile sınırlıdır ve gerekli uzun vadeli fon ihtiyacının tamamını bir çırpıda karşılamaktan uzak olabilir. İşte bu nedenlerdedir ki, burada sadece iki kaynak - tahvil ve âdi hisse senedi - alternatifler olarak ele alınacaktır.

Tahvil ve âdi hisse senedi alternatiflerinin her biri şirketin mevcut ortaklarının gelinine değişik etkide bulunur. Keza, tahvil çıkarılması şirketin toplam borcunu artıracığı için hisse senedi alternatifine kıyasla riskini artırır. Bunun karşıtı olarak ise, hisse senedi çıkarılması mevcut ortakların ve/veya çoğunluğu oluşturan yönetim kurulu üyelerinin şirket yönetiminde söz sahibi olma şanslarını azaltır veya ortadan kaldırabilir. Diğer bir deyişle şirketin kontrolunun mevcut hissedarların elinden kaçması veya kaçmaması seçilecek fon kaynağına yakından bağlıdır. Şu hale göre fon tedariki amacı ile tahvil veya hisse senedi çıkarılması alternatifleri değerlendirilirken alternatiflerin mevcut ortakların gelirlerine, şirketin yükleneceği toplam riskin miktarına ve şirketin kontrolünde ne yönde etkide bulunacağına bakılmalıdır. Bunlara ek olarak iki alternatiften hangisinin kolayca satılabileceğinin, hangisinin zaman bakımından kullanılmaya en uygun olduğunun ve hangi alternatifin ileride yöneticilerin bazı sınırlamalara bağlı kalmadan serbestçe kararlar alabilmelerini veya mevcut hareket serbestliğini en az kaybetmelerini sağlayacağıının araştırılması da gerekir.

Kullanılacak Kaynağın Gelir Üzerine Etkisi

Mevcut hissedarların çıkarı uzun vâdeli fon ihtiyacının giderilmesinde kullanılacak kaynağın gelirlerini olumlu yönde etkilemesindedir. Bunun için

alternatifleri analiz eden ve değerleyen şirket yöneticilerinin bu alternatiflerin mevcut ortakların gelirlerini ne yönde etkileyeceklerini hesaplamaları gerekir. Hissedarların gelirleri üzerine etki her iki alternatifte hisse başına kazancın hangi noktada oluşacağını hesaplanması ile kolayca anlaşılabilir. Bu hesaplama her iki alternatifte vergilerden sonraki net gelirlerin alternatiflerdeki âdi hisse senedi sayısına bölünmesi sureti ile olur. Elbette hisse başına en yüksek kazancı veren alternatif ortakların çıkarlarına en fazla uygun alternatiftir. Hisse başına kazanç (HBK) ın hesaplanmasını bir örnekle anlatalım:

Hesaplamalara vergi ve faizlerden önceki kârlarla (FVÖK) başlamak gerekir. Zira tahvil ve hisse senedi alternatiflerinde (FVÖK) aynı olduğu halde faiz ve vergiden sonraki net gelir, faiz yükünün değişik olması nedeni ile farklı olacaktır. ABC Anonim Şirketinin 1969 yılı (FVÖK) nın 15.000.000 TL. olduğunu varsayalım. Şirketin sabit aktif yatırımları ve modernleşme amaçları ile 1970 yılında 5.000.000 TL. lık uzun vâdeli fona ihtiyaç duyacağını ve bu yatırımlardan sonra (FVÖK) nin 1970 ve daha sonraki yıllarda 17.000.000 TL. ya çıkacağını tasarlayalım. Mevcut uzun vâdeli borçlarının % 7 faizli ve 700.000 TL. itfa fonlu 7.000.000 TL. lık tahvilden ibaret bulunduğunu, öz varlığının ise nominal değeri 500 TL. olan 30.000 adet âdi hisse senedini içine aldığını düşünelim. 5.000.000 TL. lık ek finansman ihtiyacının % 12 fazili, 10 yıl vâdeli ve 5.000.000 TL. itfa fonlu tahvil ihracı veya herbirinin nominal değeri 1000 TL. olan ve her hissenin bir oya sahip olacağı 5000 adet âdi hisse senedi çıkarılması sureti ile karşılanabileceğini var sayarsak her iki alternatifin 1970 ve daha sonraki yıllarda ortakların hisse başına kazançlarını ne seviyede tutacakları şöyle hesaplanacaktır:

	1970		
	1969	Tahvil	Hisse Senedi
FVÖK	TL. 15.000.000	TL. 17.000.000	TL. 17.000.000
Borç faizi	490.000	1.140.000	490.000
	TL. 14.510.000	TL. 15.860.000	TL. 16.510.000
Kurumlar vergisi (% 35)	5.078.500	5.551.000	5.778.000
Vergiden sonra kâr	TL. 9.431.000	TL. 10.309.000	TL. 10.731.500
Hisse senedi sayısı	30.000	30.000	35.000
HBK	TL. 314,4	TL. 343,6	TL. 306,6

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi 1969 yılında HBK 314,4 lira olmuştur. 5 milyon TL. lık yatırımın tahvil çıkarılarak finanslanması halinde HBK 343,6 TL. ve hisse senedi yolu ile finanslanması halinde ise 306,6 TL. olacaktır. Şu halde tahvil alternatifi HBK'ı en yüksek tutmaktadır. Hisse senedi çıkarılması ise HBK'ı yatırımdan önceki meblâğın altına indirmektedir. Bu durumda gelir görüşü açısından yeni yatırımın tahvil ile finansmanı mevcut hissedarların lehine olmaktadır. Ancak alternatif kaynak seçimi ka.arı alınırken alternatiflerin sadece gelir üzerine yapacakları etki ile yetinilemez.

Kullanılacak Kaynağın Risk Üzerine Etkisi

Fon kaynağı seçilirken şirketin borç ödeme yeteneğini de dikkate almak gerekir. Bir alternatif mevcut hissedarların hisse başına kazançlarını, ümit edilen yıllık gelir seviyesinde, en yüksek tutabilir. Ancak bu alternatifin şirketin riskini tehlikeli bir noktaya çıkarıp çıkarmıyacağına da bakmak ve ona göre karar vermek uzak görüşlü bir davranış olur. Burada kastedilen risk şirketin her türlü gelir seviyesinde yapılması gerekli aynı miktardaki nakit harcamalarını rahatlıkla karşılayabilme yeteneğidir. Bu çeşit nakit harcamaların uzun vadeli borç faizleri ile borç taksitlerinden oluştuğu açıktır. Şirketin gelirleri ne olursa olsun bu ödemelerin yapılması gerekecektir. O halde risk bakımından yeni yatırımların finansmanında kullanılacak fonların tedarikine açık alternatiflerin mevcut fon kullanma giderlerine yapacağı ilâveleri bulmak ve toplam sabit giderlerin ümit edilen gelirle karşılaştırılma sonuçlarını alternatifler için değerlemek yerinde olur. Fon kullanma giderlerinin (faiz ve borç taksidi) gelirle karşılaştırılması faiz kazanma veya sabit yük kazanma oranlarının hesaplanması sureti ile yapılır. Faiz kazanma oranı faiz ve vergiden önceki gelir (FVÖK) toplam faiz giderine bölünerek bulunur. Yük kazanma oranı ise (FVÖK) ün faiz ve borç taksidi toplamına bölünmesi yolu ile hesaplanır. Ancak yük kazanma oranı hesap edilirken paya vergiden önceki gelirin konulması halinde borç taksidinin de vergiden önceye çevrilmesi gerekir. Zira borç taksidinin ödenmesi için yeterli vergiden önceki gelirin, vergi ile, borç taksidinden yüksek olması gereklidir ki, vergi çıktıktan sonra geriye kalan meblâğ borç taksidinin ödenmesine yetişsin. Yukarıdaki örneğimize dönerek faiz ve yük kazanma oranlarını hesap edersek; ABC Şirketinin tahvil çıkarması halinde yıllık borç faizi 1.140.000 TL. olacaktır. 17.000.00 TL.'lık FVÖK'e göre faiz kazanma oranı $17.000.000 \div 1.140.000 = 14,9$ dur. Hisse senedi alternatifinde ise oran $17.000.000 \div 490.000 = 35$ dir. Yük kazanma oranı ise kurumlar vergisi % 35 alındığına göre tahvil alternatifinde

$$17.000.000 \div (1.140.000 + \frac{700.000 + 500.000}{1 - 0,35}) = 5,7; \text{ hisse senedi alternatifinde ise } 17.000.000 \div (490.000 + \frac{700.000}{1 - 0,35}) = 11 \text{ dir. Yukarıdaki oranların}$$

anlamı açıktır: 5.000.000 TL. lık fon ihtiyacının tahvil ihracı yolu ile giderilmesi halinde ABC Şirketi her yıl (borç azalması dikkate alındığı takdirde) 1.140.000 TL. lık faiz ödeyecektir. Bu faiz giderinin işletmenin gelirinin şu veya bu seviyede olması ile bir ilgisi yoktur. Gelirin her seviyesinde bu giderin karşılanması gereklidir. FVÖK'ün 17.000.000 TL. olması halinde gelir bu sabit gideri 14,9 def'a karşılamaktadır. Şu halde gelirin 14,9 def'a az olması halinde faiz giderini karşılamaya yeter kazanç elde edilememiş olacaktır. Hisse senedi alternatifinde ise oran 35 def'adır ki tahvil alternatifinin şirketin

ketin riskini hisse senedi alternatifinin iki katının üstüne çıkarmakta olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Ancak dış kaynağın yıllık geri ödeme taksitlerinin de bulunması halinde faiz kazanma oranı analizciyi yanıltır. Böyle vakalarda faiz kazanma oranı yanında yük kazanma oranının da bulunması zorunludur. Örneğimizde yük kazanma oranı yukarıda hesaplandığı gibi tahvil alternatifinde 5,7; hisse senedi alternatifinde ise 11 dir.

Yukarıdaki oranlardan anlaşıldığı üzere almış olduğumuz örnekte hisse senedi alternatifine kıyasla tahvil alternatifi daha risklidir. yalnız her iki alternatifte de şirketin riski büyük çapta artmamaktadır. Bununla beraber yıllık satışların kârların yıllara göre büyük dalgalanmalar göstermesi söz konusu olduğu takdirde veya ekonomik bir krizin eşliğinde bulunulma halinde 5,7 gibi yüksek denilebilecek bir oran dahi şirketin riskinin yüksek olduğunu gösterebilir.

Kullanılacak Kaynağın Kontrol Üzerine Etkisi

Uzun vâdeli fon ihtiyacının kaynağı seçilirken bu kaynağın mevcut hissedarların şirket üzerindeki kontroluna olumsuz etkide bulunmamasına da dikkat etmek gereklidir. Hisselerin geniş bir ortak zümresine dağıtılmış ve sonuç olarak da yönetimi ellerinde bulunduran kişilerin çok az bir hisse ile iş başında bulunmalarının imkân dahiline girmiş olduğu şirketlerde kontrolü kaybetmeme mevcut hissedarlardan ziyade yönetim kurulu üyeleri için söz konusudur. Bu söylediklerimizi bir örnekle açıklayalım: Bir anonim şirketin 10 milyon TL lık sermayesinin 10 hissedar tarafından taahhüt edilmiş ve ödenmiş olduğunu varsayalım. Şirketin genişleme programlarını finanse etmek için 15 milyon TL. lık fona ihtiyaç duyduğunu düşünürsek bu meblâğın 15 şahısa hisse senedi satılarak tedarik edilmesi alternatifinde mevcut 10 hissedar yeni genel kurulda derhal azınlığa düşeceklerdir. Nitekim yeni hisse senedi çıkarılmadan önce kontrolü tamamen ellerinde bulunduran bu sermaye sahipleri yeni hisse sahiplerinin gelmesinden sonra 20 milyonda 10 milyon TL. sermaye ile toplam sermayenin % 40'ına sahip olur duruma düşeceklerdir. Bu durum ise % 100'e yakın bir ihtimalle yönetimin yeni hissedarların eline geçmesi demektir. Şimdi mevcut 10 milyon TL. lık sermayenin küçük tasarruf sahipleri arasında üçer beşer hisseler halinde dağıldığını ve yönetim kurulu üyelerinin toplam sermayenin sadece % 25 ine sahip olduklarını düşünelim. Gerekli 15 milyon TL. lık fonların yine küçük tasarruf sahiplerine küçük hisseler halinde dağıtılacağını varsayalım. Hattâ bu dağıtım bütün Türkiye yüzeyine de yayılacak olsun. Eğer yönetim kurulu üyeleri yeni hisse senedi satın almayacaklarsa toplam sermayeye iştirâkleri % 25'den % 10'a düşecektir. Ancak hisselerin küçük küçük partiler halinde dağıtılacak olması büyük bir ihtimalle yönetim kurulu üyelerinin şirket kontrolünü kaybetmeleri sonucunu vermiyecektir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi kontrolü kaybetme ihtima-

li, diğ er bir deyiş le fon kaynağ ının kontrol üzerine olumsuz etkisi, konu ş irketin özel ş artları ile yakından ilgilidir. Yalnız her vak'ada geç erli olan bir gerç ek dış kaynağ a baş vurulması halinde mevcut ortakların veya yönetim kurulu üyelerinin kontrol güç leri bir yönde etkilenmemektedir.

Kullanılacak Kaynağ ın Pazarlanabilir Olması

Buraya kadar açıklanan üç etken - gelir, risk ve kontrol - bir kaynağ ın seçiminde önemli rol oynarlar. Bu etkenlere ek olarak bazı ş artların da alternatif kaynağ ı çekici kılması veya ş irket için üzerinde durmaya değ mez bir alternatif kaynak durumuna düşürmesi söz konusudur. Bu etkenlerden biri alternatif kaynaklardan her birinin kolayca satılabilecekleri bir pazara sahip olup olmadıklarıdır. Ş irkete tahvil ihraç etmek veya hisse senedi satmak çekici gelebilir. Ancak madalyonun bir de öbür yüzü vardır: Ancak ş irket için çekici olan kaynağ a ulaşmak kolay olacak mıdır? Pazarın tahvil satımı için elverişli olmaması halinde ş irket yöneticilerine bu alternatifin çekici gelmesi ne fayda sağ lıyacaktır. Ş u hale göre ş irket yöneticilerinin alternatif fon kaynağ ını seçerken bu kaynağ a ulaşmanın kolay olup olmadığını da dikkate almaları, yeni tahvil veya hisse senedi pazarının yeni ihracı kavrayacak nitelikte olup olmadığını bakmaları isabetli olur.

Kullanılacak Kaynağ ın Zamanının Uygun Olması

Yine alternatiflerden birinin yukarıda açıklanan etkenlere göre çekici olmasına rağmen o alternatif fon kaynağ ından hemen faydalanma ş irket için olumlu bir davranış olmayabilir. Yakın bir gelecekte bu fon kaynağ ının daha elverişli hale geleceğ i hakkında belirli iş aretlerin bulunması alternatif kaynağ ın kullanılmasını ş imdilik ertelemeyi gerektirebilir. Örneğ olarak, uzun vâdeli borç faiz fiatının düş me eğ iliminde olduğ u bir pazar verilebilir. Böyle bir durumda tahvil alternatifinin daha uygun faiz fiatına ulaşıld ığında kullanılması düşünölebilecektir. Yahut ş irketin ş artları veya ekonomik ş artlardaki olumlu oluş um ileride hisse senedi satışının daha uygun bir ortam bulacağını gösterebilir. Alternatif fon kaynakları arasında seçim yapılırken bu hususların da göz önünde bulundurulması ş irketin çıkarlarını düşün en bir yönetim için zorunludur.

Kullanılacak Kaynağ ın Elâstikiyet Üzerine Etkisi

Alternatif fon kaynakları arasında seçim yapılırken yöneticilerin serbestçe hareket edebilecekleri bir ortamın devam ettirilmesi veya yaratılmasına büyük dikkat vermeleri gerekir. Dış kaynak alternatifi yukarıda sıralanan etkenler açısından çekici olabilir. Ancak, ABC ş irketinde 5.000.000 TL.lık ihtiyacın tahvil ihracı yolu ile giderilmesi borç luluğ u tekrar borç lanmayı çok zorlaştıracak veya ortadan kaldıracak bir noktaya çıkaracaksa, gelecekte yöneticilerin istedikleri fon kaynağ ına baş vurma elâstikiyetleri ortadan kalkmış olacaktır. Bunun gibi borç lanmanın faiz ve geri ödeme taksidinden oluş an yıl-

lık yükü de yöneticilerin satışlarla aşağı yukarı oynama veya yeni sabit masraflar gerektiren davranışlarda bulunma elâstikiyetini ortadan kaldırmış olabilir. Bu sayılanlara ek olarak öz varlık alternatifi de yönetimin hareket serbestliğini sınırlandırabilir. Örneğin, yeni fon ihtiyacının hisse senedi çıkarılarak finanslanması şirketin gelecek yıllarda belirli bir miktar kâr payı dağıtma taahhüdüne girmesi ile gerçekleştirilebilecek olur. Böyle bir durum şirket yöneticilerinin ileriki yıllarda kârları istedikleri şekilde kullanma serbestliğini kaybetmeleri sonucunu verecektir.

Sonuç

Uzun vâdeli fon ihtiyacının karşılanmasında kullanılacak kaynaklar arasında bir seçim yapılırken şirket yöneticilerinin mevcut ortakların çıkarlarına ağırlık vermeleri normal bir davranıştır. Alternatif fon kaynakları değerlendirilirken FVÖK'ün titizlikle saptanması, gelir ve riskle ilgili hesaplamaların dikkatle ve ayrıntılı olarak yapılması, alternatiflerin şirket kontrolü üzerindeki etkilerinin iyi belirlenmesi alınacak kararın isabet şansını arttırır. Bunlara ek olarak, alternatif kaynakların pazarlanabilir olma, ihraç zamanlarının uygun olup olmamaları ve şirket yöneticilerinin yönetim serbestliklerini sınırlama dereceleri açısından da değerlendirilmeleri gerekir.

ULUSLARARASI PARA PROBLEMİ (*)

Yazan: Jean DENİZET
(Banque de Paris et des
Pays - Bas Ekonomik ve
Malî Etüdler Müdürü)

Çeviren: Alp GÜRUS

Giriş

Bildiğiniz gibi, takriben on seneden beri, şu meşhur uluslararası para problemi konusunda yığınlarla yazı, makale yazılmış, konferanslar verilmiştir. Bu problemin keşfedildiği, icat edildiği yıl 1959 dur. (Robert Triffin ve Jacques Rueff'in rollerinin de etkisiyle) Bununla birlikte, bana göre, gerçekte problem varlığını ancak dört yıldan buyana, yani tam olarak Başkan Johnson'un Vietnama karşı tüm askeri harekâtı kararlaştırdığı 1965 Temmuzundan itibaren hissettirmektedir. Bu yüzden Birleşik Devletlerde ortaya çıkan enflasyon ve özellikle ücret hadlerindeki yükselmeler doların kambiyo fiyatı ile diğer paraların - özellikle markın - fiyatları arasında bir uyumsuzluk yarattı. Bu parite uyumsuzluğu «hot money» denilen krizlere sebep oldu. Bugüne kadar maruz kaldığımız krizler dördü buldu; 1967 Kasım ayında ortaya çıkan kriz sterlinin düşmesine sebep oldu; 1968 Mart ayında ortaya çıkan altın krizi fiilen Gold Exchange Standard'a son verdi; 1968 Kasımında vuku bulan doyçe markın reevalüasyonu spekülasyonu 13 Kasımında Fransanın da devalüasyon yapmama kararı ile sonuçlandı; son olarak da 11 Mayıs'ta Almanyanın devalüasyon yapmama kararı ile sonuçlanan kriz vukubuldu. Bunların daha da sona ermediği anlaşılmaktadır (**). Şu halde bu uluslararası para ilişkileri problemini yeniden incelemek gerekecektir.

Yeniden incelemek diyoruz zira, bence, problemin ilk ele alınış tarzı yani 1959 daki şekil ve Triffin ile Rueff'e ait olanlar yeterli değildir. Bunlar - bana doğru gelmeyen - Gold Exchange Standard'ın tenkidine dayanmaktadır. Ve yanlış teshislere yol açmıştır. (Özel tiraj hakları gibi).

Öte yandan, olaylara sakin bir kafa ile bakıldığı zaman, İsrail'in bütün günahlarının yüklendiği ve on yıldanberi bizi kaçınılmaz bir şekilde 1929

(*) La Banque'in Temmuz - Ağustos 1969 sayısında baş yazı olarak yayınlanmıştır.

(**) Yazının kaleme alındığı tarihten kısa bir süre sonra 8 Ağustos 1969 tarihinde Fransız Frankı devalüe edildiği gibi 25 Ekim 1969 tarihinde de Alman Markının reevalüasyonu vuku buldu. (Ç.N.)

tipinde ekonomik bir felâkete götürdüğü ileri sürülen Gold Exchange Standard hakkındaki bu iddia ile batı dünyasının 1945 tenberi yararlandığı refah vakıası arasında şaşırıcı bir tezatın varlığı gözden kaçmamaktadır. Gerçekten, enazından, tarihte güzel devir adıyla anılan 1898 - 1914 yıllarının büyük refah dönemine denk yeni bir Güzel Devir yaşamış bulunuyoruz.

1948 den 1968'e kadar, batı ekonomisi, O.C.D.E. bölgesi; brüt millî gelirinde her yıl % 5.1/2 oranında bir artış göstermiştir. Bu orandaki bir büyüme mürekkep faizle on üç yılda bir misli bir artışı ifade eder. Şu halde yirmi yıldanberi, batı ekonomisi, halkının geçim seviyesini bir misli artıracak şekilde gelişmektedir.

Gold Exchange Standard (Altın Kambiyo Standardı) Adı Verilen Sistem

A) Bildiğiniz gibi, Uluslararası Para Problemi üzerindeki tartışmaların ağırlık merkezini Gold Exchange Standard adı ile anılan sistem teşkil etmektedir. Aslında bütün eksperlerin yani gerek M. Jacques Ruff (ye onun meşhur müridi General de Gaulle) gibi tam altın sistemi (Gold Standard) a dönmek isteyenler ve gerek aksine, altını para olmaktan çıkarıp dolarla altın arasındaki her türlü bağı kopararak bir standard dolar ihdas etmek isteyenler bu sistemi mahkûm etmekte birleşmektedirler. Bu bakımdan, Gold Exchange Standard'ın ne olduğunun iyice anlaşılması ve ona yüklenmek istenen kötülüklerin gerçekten sorumlusu olup olmadığının bilinmesi çok önemlidir.

Çok genel olarak, profesör ve uzmanlar bu sistemi tanımladıkları zaman, onu, merkez bankalarının gerek altın, gerek bazı imtiyazlı paralardan - pratikte sterling ve bilhassa dolardan - ibaret kambiyo ihtiyatlarının veyahut uluslararası ödeme vasıtalarını muhafaza ettikleri bir sistem olarak tarif ederler.

Bu sistemde, merkez bankaları arasındaki nihaî hesaplaşmalar yalnız altınla değil, fakat aynı zamanda dolarla yapılır. Bu doğru olmakla birlikte gerçeğin ancak bir kısmıdır ve esas kısmı da değildir. Bunun en iyi delili; bu izahatın para mikyasının (Standard) altına çevrilebilen bir para (Gold Exchange) ifade ettiği bir sistem demek olan Gold Exchange Standard teriminin anlamı ile hiç bir surette bağdaşamamakta olmasıdır. Gerçekten, uluslararası ödeme vasıtalarının dolar (yani Amerikan Bankaları nezdindeki vâdesiz ve kısa vâdeli alacaklar) dan teşekkül ettiği bir sistem olmadan evvel Gold Exchange Standard, uluslararası altın mikyasının altına çevrilebilen bir dövizden ibaret olduğu bir sistemdi. Bu bakımdan uluslararası mikyasın altına bağlı olduğu Gold Standard'ın karşısı idi.

Uluslararası bir ödeme sisteminin bir mikyasa, bütün paraların kendisine göre tanımlandığı bir referans terimine neden ihtiyaç gösterdiğini anlatmak oldukça güçtür. Bunu anlamak için, paraların altına veya mevcut paralardan birine nisbetle tanımlanmamış olması halinde ortaya çıkacak durumu

düşünelim. Bu halde, eğer (n) adet para varsa bu (n) paranın, kendi aralarındaki kambiyo ilişkileri adedi $n(n-1)$ kadardır. Eğer birbirleriyle ticaret

2

yapan 70 millet varsa bu milletleri bütün ilişkilerini ikiye ikiye ele almak icap eder ki, bu da $70 \times 69 = 2.415$ rakamını verir. Bununla birlikte çok iyi bildiğimiz gibi işler bu şekilde cereyan etmemektedir, gerçekte, bir altın mi-kyası sisteminde, kambiyo ilişkilerinin altına göre yetmiş çeşit tanımı vardır, Gold Exchange Standard durumunda ise, mi-kyas olarak alınan n'inci paraya göre de altmış dokuz ilişki mevcuttur. Arbitraj olayı kambiyo ilişkilerini (n-1) adedine indirger. Her biri, ayrı bir para ünitesine sahip olan üç ilke düşünelim, B ülkesinin A ile, C ülkesinin de keza A ile ilişkisi tesbit edildikten sonra B nin C ile olan ilişkisi kendiliğinden tesbit edilmiş olur. Bu örneği genel-leştiirdiğimiz takdirde ve (n) adet paranın bahis konusu olduğu halde, arbitraj yoluyla $n(n-1)$ formülüyle ifade edilen kambiyo ilişkileri (n) inci paraya göre (n-1) e inecektir. Bütün kambiyo ilişkilerinin birim olarak seçilen bir döviz veya altına göre ifadesi a, b, c, d,...n ilişkilerinin doğruluğunu gösteren yegâne vasitadır.

Merkez Bankalarınca paranın paritesinin korunabilmesinin, onun mi-kyas paraya göre değişmez fiyatlarla alınıp satılmasına bağlı olduğunun iyice kavranılması gerekir.

Altın mi-kyasında, her merkez bankası parasının değerini diğer paralara karşı bütün kambiyo piyasalarında (dolara karşı frank piyasası, sterling'e karşı frank piyasası, mark'a karşı frank piyasası v.s.) müdahale suretiyle ko-rumak lüzumunu duymaz, bunun için merkez bankalarının kendi paralarının altına olan oranın korunması kâfidir. Bu, malûm altın giriş ve çıkış noktaları ile yapıldı: Şöyleki, İngiltere üzerine çekilen poliçelerin piyasası Frank/Ster-ling paritesini bu iki paranın altına göre olan değerinin altına indirdiği zaman Fransız Bankası frank karşılığında altın satar, aksi halde ise altın satın alırdı.

Eğer 1920 senesinden sonra Gold Exchange Standard Sisteminin kabul edilmesinin sebebi - ki bu sistemde her paranın tanımı altına göre değil fakat altına çevrilebilen bir paraya göre yapılır - Birinci Dünya Harbi içinde bütün altınların Amerikaya akın etmesi sonucunda hemen bütün dünya merkez ban-kalarının altından yoksun kalmış olmalarından ileri gelmiştir. Dolayısıyla, merkez bankaları için paralarının paritesini altın alım ve satımı ile müdafaa etmek maddeten imkânsız hale gelmiştir.

Bu durum İkinci Dünya Harbinden sonraki devre için bilhassa doğru-dur, bu sebeble, Bretton - Woods anlaşmaları bir ülkeyi parasının paritesini altına veya altına çevrilebilir dövize göre tanımlamaya dolayısıyla her merkez bankasını parasının paritesini dolara göre korumaya icbar ederek, Gold Ex-change Standard uygulamasını tasdik etmiştir.

Bu, kambiyo piyasalarının fiili işlemlerini açıklar; her merkez bankası parasının paritesini ancak dolar piyasasında koruyabilir, eğer dolar fiyatı pariteyi geçerse merkez bankaları dolar satmak suretiyle parasını satın almak zorunda kalır; aksi halde, yani dolar fiyatı paritenin altına düştüğü zaman her merkez bankası millî parası ile dolar satın almak zorunludur. Eğer bu prensip kabul edilmemiş olsaydı, meselâ, Fransa ve Almanya'da hangisinin Frank'ın Mark'a olan paritesini korumakla yükümlü olduğunu tayin etmek mümkün olamayacaktı. Bu problem bahis konusu değildir, zira her ülke parasının paritesini sadece dolara karşı savunmakla dolayısıyla bütün paralar arasındaki parite ilişkilerini korumakla görevlidir.

Sadece bir ülke Amerika Birleşik Devletleri parasının paritesini diğer paralara göre korumak zorunludur değildir; zira yalnız bu ülke, doların paritesini doğrudan doğruya altın olarak tesbit etmiştir. (bir ons altının değeri 35 dolardır) Diğer bütün ülkeler paralarını dolar üzerinden tanımlamışlardır.

Şu hususa da önemle işaret etmek gerekirken, kambiyo piyasalarının bu özel işleyişi sebebiyle çeşitli ülkeler, Uluslararası Para Fonu'na bildirdikleri kendi paralarıyla dolar arasındaki paritenin korunabilmesi için dolar ihtiyatına sahip olmak zorunludur kalmaktadırlar.

Gold Exchange Standard'ın yerine teklif edilen muhtelif çözüm yollarını - özellikle tiraj hakkını - incelediğimiz zaman bu metodların, pariteler dolar üzerinden hazırlandığında, bu sistemin yerini alacak nitelikte olmadığını görmekteyiz. Gene her merkez bankası dolara karşı paritesini savunmak durumunda kalacaktır, dolayısıyla balans-dolarların tanımlamak zorunluluğu aynı şiddette devam edecektir.

Bu sistemin diğer bir sonucu - ki bugünkü durumda çok önemlidir - Birleşik Devletlerin, işletmelerinin rekabet gücünün yabancı işletmelere nazaran zayıfladığı takdirde, doların makyas olması nedeniyle, parasını devalüe etme imkânına sahip olmayışıdır. Halbuki halen Amerika'da dört yıldan beri devam eden enflasyon sebebiyle doların rekâbet gücü mark karşısında yavaş yavaş başlamıştır. Belirtmek istediğim husus, Bretton-Woods sisteminde, hukuken Birleşik Devletler için bir devalüasyon yapmanın imkânsız oluşudur. Dolayısıyla, dolar/mark pariteleri arasındaki değişimin ortaya çıkardığı bu günkü para sorununun çözüm imkânı, rekâbet gücü zedelenmeye başlamış olan ülkenin elinden çıkmış, yabancı ülkelerin - özellikle rekâbet gücü en kuvvetli olanın yani Almanya'nın - eline geçmiştir. Şu halde, bundan kurtulmak için bu ülke üzerinde politik tazyiklere baş vurma onu reevalüasyon yapmaya ikna etmek icap eder.

B) Bence en geçerlisi olan bu analiz karşısında Triffin ve Rueff'in analizleri nelerdir? Bunları özetlemek nisbeten basittir.

a) Triffin'e göre: Gold Exchange Standard esaslı bir şekilde istikrarsızdır. v.s.

Bu düşünce tarzı mutlak surette isbat edilmemiş olan değişmez miktarda uluslararası bir paraya ihtiyaç bulunduğu kazyesine dayanmaktadır. Bu seviyenin altına inildiği zaman, 1929-1930 tipinde bir kriz tehlikesi ortaya çıkar. Triffin ve Rueff'de müşterek olan bir kanaate göre, 1929 krizinin asıl sebebi Gold Exchange Standard'tır. Halbuki, bu devirde yaşamış tarihçilerden hiç biri bu sistemin 1929 krizinin sebebi olduğuna inanmamaktadır. Bu kriz spekülâtorlere açılan banka kredileriyle kuvvetli bir Amerikan enflasyonu yüzünden patlak vermiş ve devrin idarecilerinin ekonomi politikasındaki hataları yüzünden devam etmiştir. Yoksa sistemin bunda bir dahli yoktur.

b) Rueff'in analizi: Rueff, Gold Exchange Standard'ın altın makyası mekanizmasının işlemlerini yani ödeme açığı bulunan ülkenin deflasyon yapmasını önlediğini, bunun vahim bir şey olduğunu ileri sürmektedir.

Altın makyası denilen rejimde, ekseri hallerde borçlu ülkelerin ödeme bilançosu açığının doğurduğu ihtiyaç sebebiyle para yarattıkları bir gerçektir. Ayrıca, ithalattan doğan enflasyonun bilinen teknik sebeplerle geniş ölçüde bir efsane olduğunu kaydetmek mümkündür.

TEHDİTİ ALTINDA OLDUĞUMUZ ÜÇ KRİZ

1 — Dolar ile Mark Arasında Meydana Gelen Parite Farkı

En son uluslararası para krizleri uyumsuz para paritesinin sebep olduğu «hot money» tipindeki krizlerdir. Bu uyumsuzlukların en belirli olanı markın dolara ve muhtemelen bütün diğer paralara nazaran düşük kıymetle değerlendirilmiş olmasıdır. Markın bu şekilde değerlendirilmesi Gold Exchange Standard ile ilgili olmayıp Amerikada sadece dört yıldan bu yana hüküm süren enflasyondan ileri gelmiştir.

Vietnam Harbi dolayısıyla yapılan askerî masraflarda bir yıl içinde 15 milyar dolar tutarında bir artış bahis konusu olduğu halde, Kore Harbindeki israflardan rahatsız olan Mac Namara, bu defa yapılacak masrafların önemsiz olacağı ve gelirlerde bir artışa lüzum olmadığı hususunda Johnson'u ikna etmiştir. Vietnam Harbinin ek vergi gelirlerine lüzum kalmadan finanse edilmesi kararı Demokrat Yönetim için vahim bir hata olmuştur.

Bu dönemden itibaren Birleşik Devletlerde mamül maliyeti yükselmiş dolayısıyla Amerika rekâbet gücü, ilk defa olarak, bahis konusu olmaya başlamıştır.

Bu durumun yarattığı güçlük, Bretton - Woods hukuki rejimi içinde ve makyas olması nedeniyle Birleşik Devletlerin doları devalüe edememesidir. Şu halde A.B.D. makyas para statüsünü yok etmedikçe, rekâbet gücü yüksek

olan ülkeleri paralarını reevalüe etmeye zorlamaktan başka çıkar yolu yoktur. Amerikalılar, markın reevalüasyonu konusunda Almanları ikna edemedikleri takdirde, er veya geç bir mark spekülasyonu krizi ile karşılaşılması mukadderdir.

2 — Altına Karşı Dolar

Doların altınla olan mücadelesi son para tarihinin büyük bir kısmını kapsar. Amerika'da üniversite profesörlerinin ve politikacıların mensup oldukları bir hizip bir standard dolar ihdası ve altının para olmaktan çıkarılması için bir kampanya açmışlardır. Bu mücadelede, dolar, 17 Mart 1968 tarihinde yapılan Vaşington para konferansında ilk raundu almıştır. Bu konferansta hazır bulunan merkez bankaları ne serbest piyasadan ne de müstahsilden artık altın almamayı taahhüt etmişlerdir. Aynı zamanda A.B.D. den doların altına çevrilmesini talep etmeyeceklerine de söz vermişlerdir.

Bu tarihten itibaren merkez bankaları arasındaki altın hareketleri sadece Avrupa'dan A.B.D. ne yönelmiştir. Meselâ, Fransa, ödeme bilançosu açığını kapatmak için gerekli dolarları temin etmek maksadıyla Federal Reserv Bank'a ons'u 35 dolardan altın satmıştır. Fransa bahis konusu konferansta bulunmakla birlikte serbest piyasaya altın satmamak taahhüdünü nazara almamalı etmemiştir. Uluslararası para tesisi dayanışmasını bozmamak için satmış olduğu altınlardan % 25 oranında zarar etmeyi göze almıştır.

Bugün için artık yükselme eğilimi gösteren bir spekülasyon tehlikesi bahis konusu değildir. Amerikalılar, şimdilik, davayı kazanmışlardır. Bir aydan beri Güney Afrikalıların Zurich serbest borsasına altın satmak zorunda kaldıkları ve fiyatların düşme eğilimi gösterdiği kanısı vardır. Şimdi elinde altın saklayanların endişelenmesi ve fiyatların birdenbire düşmesi tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bu durumda merkez bankalarının bir ons altının 35 dolarlık fiyatını destekleyip desteklemeyecekleri konusu Vaşington'da bir karara bağlanamamıştır. Avrupa bankalarının, bu desteği talep edecekleri tabii ise de, Amerikadaki dolar emperyalizmi ve altının demonetizasyonuna taraftar çevreler, Johnson'a nazaran Nixon devrinde daha az güçlü iseler de altına tamamen hakim olma ümidini terketmemişlerdir.

3 — Üçüncü Kriz veya Üçüncü Görüşme

Bu özel tiraj haklarıyla ilgilidir. Anlaşma, Uluslararası Para Fonu üyelerinin üçte ikisince tasdik edilmiştir. Yakında, eyleme geçilecek ve gelecek 5 yılda kullanılacak tiraj hakları miktarları tesbit edilecektir.

Başlangıçta durum şöyledir:

Amerikalılar 5 milyar dolar tutarında yıllık tiraj hakkı talep etmekte veyahut ilk tranş bu miktardan az olmamak üzere 5 yıl içinde 10-15 milyar dolar istemektedirler.

Buna karşılık, Avrupalılar çok çekingen davranmaktadırlar. Almanların ilk talepleri 0,5 ilâ bir milyar arasındadır. Mamafih dünya çapında büyük kreditor olan Almanların bu işin finansmanındaki rolleri düşünülecek olursa çekingenliklerinin sebebi anlaşılır.

SONUÇ

Bahis konusu bu üç kriz, Eylül ayında, Uluslararası Para Fonu Assamb-le'sinde aşağıdaki esaslar dahilinde varılacak bir anlaşma ile çözüm yoluna girdiği takdirde senaryo iyi bir şekilde sonuçlanabilir:

— Markın % 10 oranında reevalüasyonu (A.B.D. için avantaj, Almanlar için fedakârlık)

— Sembolik bir özel tiraj hakkı: 0.5 milyar dolar (Almanlar için avantaj, Amerikalılar için fedakârlık)

— Güney Afrika ile üretimin bir miktar azaltılması için yapılan anlaşma vasıtasıyla 35 dolarlık altın fiyatının desteklenmesi taahhüdü (Güney Afrika için bir yandan fedakârlık öte yandan avantaj, Amerikalılar için az bir fedakârlık, Avrupalılar için avantaj).

Fransa için böyle bir anlaşmanın sonucu çok önemlidir. Zira frank sorununun iyi bir şekilde çözümlenmesini sağlayacaktır. Gelecek haftalarda A.B.D nin, Almanya'nın ve Güney Afrikanın görüşlerini birbirine yaklaştırma çabası Fransa diplomasisi için hayati bir sorundur. Fransa böyle bir rolü oynayabilecek mevkidedir. Reevalüasyon konusunda A.B.D. ile birlikte Almanyaya taziyk yapabileceği gibi bu ülke ile anlaşarak A.B.D. ne, özel tiraj haklarının geniş tutulmasının yerinde olmayacağını izah edebilir. Fransa, şimdiye kadar hiç bir zaman, karmaşık bir hal almış olan uluslararası para sorununu kesin bir şekilde çözümlenmek için bu derece faydalı bir rol oynamak fırsatına sahip olmamıştır.

Yukarıda bahis konusu olan anlaşmanın sonucu elbette bugünden tahmin olunamaz. Altının bir ons 35 dolar fiyatının desteklenmesi konusu henüz olgunlaşmamıştır. Fakat markın reevalüasyonu görüşmelerinin çözümlenmesi mümkün görülmektedir. Ancak bu arada önümüzdeki aylarda, kambiyo piyasalarında yeni bir bunalım husule gelebilir. Bununla birlikte, merkez bankaları, artık, bu gibi hareketlere, swap (*) yoluyla yer değiştirmiş fonların yeniden dağıtımını suretiyle karşı koymak yollarını bilmektedirler. Hattâ, haricte mukim şahısların Almanyaya plâse ettikleri sermayeleri menfi faiz tahakkuku suretiyle cezalandırarak ürkütmek yoluna da gidebilirler.

İyimser faraziyeler her zaman imkânsız değildir. Anlaşmanın gerçekleşeceğini ve bu arada vahim bir olayla karşılaşılmayacağını ümit edebiliriz.

(*) Swap, bir döviz karşılık göstermek suretiyle başka bir döviz temini için yapılan anlaşmalardır. Bu suretle ihtiyaç duyulan döviz üzerinden kredi kolaylığı sağlanmış olmaktadır. (Ç.N.)

SİGORTACILIĞIMIZDA 1969'UN ÖNEMLİ İKİ OLAYI

Hayri BAŞER
(Şark Sigorta A.Ş. Genel Müdürü)

1969 yılının sigortacılığımız bakımından kayda değer iki önemli olayından birincisi 5.9.1969 tarih ve 13293 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Maliye Bakanlığının Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki 17 sayılı karara ilişkin VII seri ve 73 sıra No. lu tebliğdir. İkincisi de, 1 Kasım 1969 tarih ve 13340 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış olan mükerrer sigorta inhisar imtiyazını 1 Ocak 1970 tarihinden 31 Aralık 1971 tarihine kadar iki yıllık bir dönem için uzatan 6/12412 sayılı kararnamedir.

VII seri 73 sıra No. lu Maliye Bakanlığı tebliği, 17 sayılı karara ilişkin 17 seri ve 4 No. lu görünmeyen muameleler tebliğinin II D kısmının D-1 sigortalarla ilgili ödemeler maddesinin, C-2 paragrafına VIII No. lu fıkra olarak aşağıdaki hükmü eklemiştir:

«1 Ocak 1970 tarihinden sonra yapılacak sigorta muameleleri itibariyle ii ve iii fıkralarında yer alan ödemelerin T.C. Merkez Bankasından döviz iznine bağlanabilmesi için, bu ödemelerin mesnedini teşkil eden ve her türlü sigorta, (excess of loss, stop loss ve benzeri hasar fazlası teminatı dâhil) reasürans ve retrosesyon muamelelerinin Türkiye'de plâse ve muhafaza edilemediğinin önceden Milli Reasürans T.A.Ş. den alınmış bir belge ile tevsiki şarttır.»

Bu hükmün atıfta bulunduğu (ii) fıkrası yabancı reassürör veya retrosesyonerlerle bunlar adına hareket eden brokerler veya yabancı şirketlerin merkezleri lehine mukavele gereğince ödenecek borç bakiyelerini (iii) fıkrası da mukavele dışı ihtiyarî plâsmanlara ait borç bakiyelerini ilgilendirmektedir. Binaenaleyh (iii) fıkrasına göre yapılacak reasürans plâsmanları muamele itibariyle yapıldığından, hükmün buna muzaf olan kısmı doğru ise de, yabancı reassürör retrosesyoner ve brokerlerle ilgili olan hesabı carî devre bakiyeleri ve bu bakiyelerin brançlar arası ve karşılıklı alıman alınıyorsa, ayrıca buna ait alacaklı veya borçlu bakiyelerin mahsubu yapıldıktan sonra kalacak nihaî bakiyeye taallük etmesi itibariyle aynı hüküm içinde yer alması yanlıştır. Hele alınacak belgenin mükerrer sigorta inhisar imtiyazının işletmecisi sıfatı belirtilmeden Milli Reasürans T.A.Ş. ne verilmesi hukuken bir garabettir. Kaldı ki Milli Reasürans T.A.Ş. ne verilen mükerrer sigorta inhisar imtiyazını 1 Ocak 1970 tarihinden 31 Aralık 1971 tarihine kadar iki yıllık bir dönem için uzatan kararname de 2 ay 26 gün sonra yayınlanmıştır.

Böyle bir kararname çıkmamış olsaydı, daha önce çıkan tebliğin kanunî mesnedi kalmaz ve iptâlî pek âlâ mümkün olabilirdi.

Tebliğin taşıdığı bu sakatlıkların izâlesi ancak Türkiye Sigortacılar Birliği ile Millî Reasürans T.A.Ş. nin gösterdiği çabalarla mutabık kalınan anlaşma esaslarının Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve Milletlerarası İktisadî İş Birliği Teşkilâtı Malî Kurumlar şubesinde tasvip edilmesi ile mümkün olabilmiştir.

Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 17 sayılı karara ilişkin VII seri ve 73 sıra No. lu tebliğ tatbikatının 1970 sigorta muameleleri itibariyle, tâbi olacağı esasların 5 inci maddesi «Pool anlaşmasına işlerin kârlılık derecesine göre değişen nisbetlerde iş alınacak ve uzun bir devre itibariyle zararlı olan veya zararlı olacağı anlaşılan işlerden hisse alınmayacaktır.» hükmünü öngörmüştür. İstikbale matuf olarak işlerin zararlı olacağını anlamak objektif kıstaslardan ziyade şahsî görüşe dayanabileceği ve yetkili şahsın teknik bilgisi ne olursa olsun subjektif etkilerden masun kalınmayacağını tahmin yanlış olmayacaktır. Ama buna göre bir sigorta şirketinden alınacak iştirâk hissesi tebliğ olunur olunmaz, ona riayet mecburiyeti doğacağından karar mevkiindeki şahsın çudaklarından çıkacak nispet, kanun kuvvetini iktisap edecektir. Halbuki bir hukuk devletinde ve mevzuat hiyerarşisinde Bakanlar Kurulunca müttehaz kararâmelerin bile kanun kuvvetinde olmadığı malûmdur. Filhakika Maliye Bakanlığınca tasvip olunan 1970 uygulamaya esasları arasında yer almayan ve fakat Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği ile Millî Reasürans T.A.Ş. arasında mutabık kalınan esasların tahkime mütedair maddesinde çıkacak ihtilâfların nasıl karara bağlanacağı belirtilmişse de bu hükmün ticarî işletmelerin sırlarını açığa vurması mahzuru müvacehesinde rahathkla işlemeceği anlaşılır. Nitekim «Pool anlaşmasının tatbikatında Millî Reasürans T.A.Ş. ile bir şirket arasında ihtilâf vukuunda, ihtilâf Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği İdare Hey'etince Kasım ayı başında üyeleri arasından seçilecek üç asıl ve iki yedek üyeden müteşekkil bir Bilirkişi hey'etince nihaî olarak karara bağlanı» hükmünün öngördüğü bilirkişi heyeti henüz seçilmiş değildir. 1970 uygulama esasları arasında, ihtiyarî reasürans sesyonlarına karşılık, açılan şirketlere verilecek komisyonlara değinilmemesi de boşluk olarak kalmıştır.

Nihayet, Maliye Bakanlığınca onaylanan 1970 tatbikat esaslarınının 13 cü maddesi «Pool'a alınacak hisselerin tâyini için uluslararası reasürans tatbikatına uygun olarak Millî Reasürans T.A.Ş. nin isteyeceği hususlara gerekli dikkat ve itina ile yazılı olarak cevap verilecek ve bu husus kendilerine taahhüt edilecektir.» hükmünü âmir olup tabiatıyla bu hükme uyulacaktır. Ancak şirketlerin ticarî sırlarına ait bu bilgi ve belgeleri alacak kimsenin sırların muhafazasına riyeti müeyyidelendirilmedikten başka, yarın bir rakip sigorta şirketinde görev almayacağı da müemmen değildir. Zaten böyle bir teminat da beklenemez. Yukarıda verilen izahat da göstermektedir ki VII seri

ve 73 Sıra No. lu tebliğin, nasıl uygulanacağı önceden düşünülerek kaleme alınmadığını, aksine nasıl uygulanacağını neşrinden ve görüşmelerle tartışmalardan sonra tespit edildiğini teyit ve tevsik etmektedir ki; bu da sırf sigorta şirketlerinin çıkarılacak reasürans inhisar imtiyazının temdidine boyun eğmeyi zorlamağa matuf olsa gerektir. Halbuki Millî Reassürans T.A.Ş. nde memur olarak çalışan Av. Muzaffer Aktaş'ın 14 Ekim 1969 tarihli Cumhuriyet gazetesinin ikinci sayfasında (Sigortacılığımızda Önemli Gelişme) başlığı altında neşredilen makale gerçekleri tersine çevirerek durumu kamu oyuna bir nimet olarak duyurmağa çalışmıştır. Makalenin başındaki seri IV. No. 3 seri VII No. 73 olacaktır. 17 ve 18 inci satırlarında «her yıl bu hizmetler karşılığında ortalama 20 milyon TL. nin dış piyasalara akışını fazla bulmuştuk» beyanı sigorta endüstrimizle ilgili olarak, fiilî döviz gelir ve gider farkları hakkında bizzat T.C. Merkez Bankasından alınan aşağıdaki rakamlarla cerh ve tekzip edilmektedir:

	Gider TL.	Gelir TL.	Tedkiye TL.
1965	3.244.000	1.547.000	1.697.000
1966	2.649.000	2.144.000	505.000
1967	2.803.000	2.683.000	120.000

Dolar üzerinden alınan bu rakkamların izlediği gittikçe azalma trendine bakılırsa hâlen ödemeler dengesindeki açığın 750.000 Türk lirası civarına indiği kabul edilebilir ki, bir montaj veya bir ilâç fabrikasında yalnız bir tek yabancı firmanın onun kat kat fazlasını yabancı sermayeyi Teşvik kanunundan faydalanarak yıllık işletme kârından transfer ettiği tahkik olunabilir.

İşte bu nedenledir ki, Başbakanlık Devlet Plânlama Müsteşarlığınca neşredilen Türkiye'de mükerrer sigorta reasürans sorunu kitabında sigortacılığımızın bugünkü inkişaf merhalesinde bir döviz sorununun bahse değer olmadığı açık olarak ifade edilmiştir. Müsaade edilirse, makale sahibini ve onun gibi düşünenleri âksini isbata davet artık bir vazife olmuştur. Makalenin diğer kısımları son yıllarda beynelmîel reasürans piyasasının uğradığı zararlardan habersizliğin acınacak karine ve delili niteliğini taşıdığı için cevap vermeğe dahi değmez. Türk Sigortacılığının görev ve sorumluluğunu müdrük saymamak yalnız garazkârlık olmaz, düpedüz bir bühtan olur. İkinci önemli olayı, müteakip yazımızda ele alacağız.

BANKA KREDİLERİNİ TANZİM KOMİTESİ KARARI

Karar Tarihi : 21/1/1970

Resmi Gazete Tarihi : 14/2/1970

Karar Sayısı : 198

Resmi Gazete No. : 13426

Tütün için yurt dışındaki kaynaklardan temin edilecek ön finansmana ödenecek faiz nispeti 1970 yılı için komisyon dahil olmak ve her ne nam ile olursa olsun bu nispeti aşmamak kaydıyla % 7 olarak tesbit edilmiştir.

Bu karar 1/1/1970 tarihinden itibaren yürürlüğe girer .

YENİ ESERLER :

Plânlı Kalkınma Döneminde Türk Bankacılığı

Yazan : İrfan H. Aykent

Bası : Ankara 1970, 228 sahife

Fiyatı : 30 TL.

Türkiye Bankalar Birliği Yayınları :

Bankaların Merkez Bankası ile İlişkileri

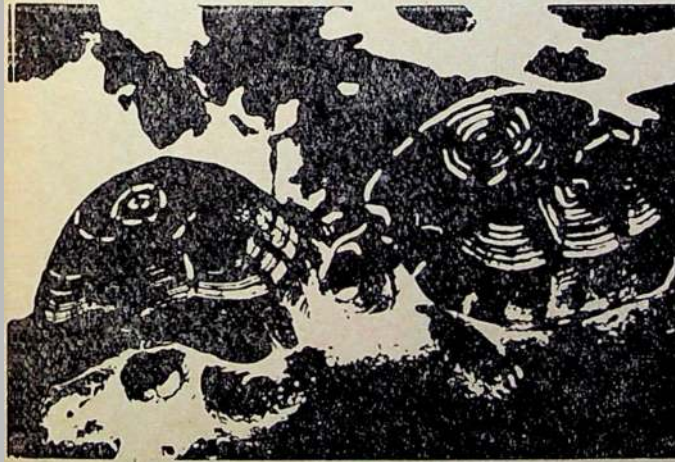
Yazan : Nevzat Alptürk

Bası : Ankara, Eylül 1969, 128 sahife

Ortak Pazar ve Bankacılık

Yazan : Doç. Dr. Ali Yüksel

Bası : Ankara, 1970, 259 sahife.

**Siz de nicin
evinize
sahip
olmayasınız**

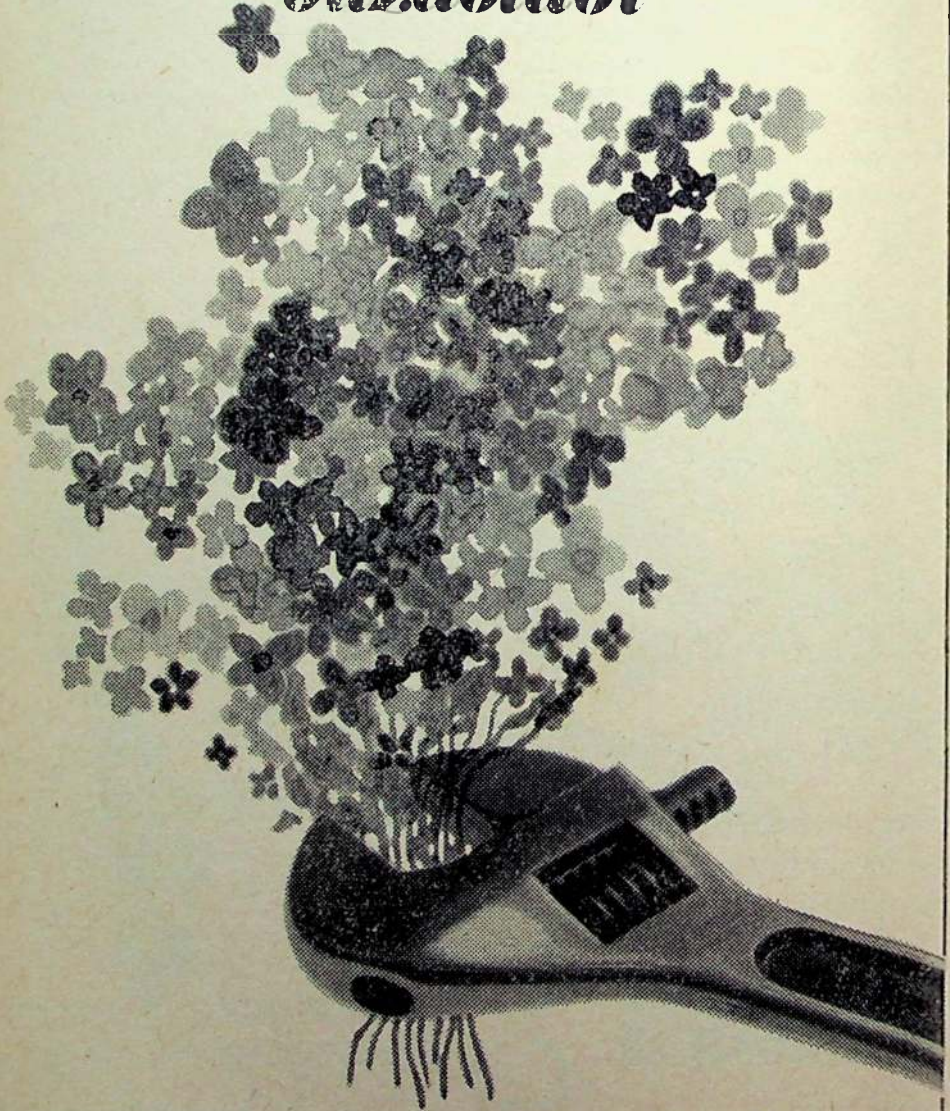
**SİZİ ERGEÇ YUVAYA
KAVUŞTURACAK BANKA**

**BİRİKTİRECEĞİNİZ PARALARI
EN İYİ DEĞERLENDİREN BANKA**

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

*en iyi
servisi olan
buzdolabı*

ARÇELİK

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşır.

MODELLER

- JAWA 350
- JAWA 250
- OS IDEAL JAWA
- CZ. 1.25
- STADION - Yaşam boygiri bedallı

HAVADA JET KARADA JAWA

SOL VEDEK PARÇA İTİHALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak

t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.